

**M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A**

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Young adult literatura
ve výuce českého
jazyka a literatury na
středních školách**

Bakalářská diplomová práce

DANA JIRÁNKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.

Katedra informačních studií a knihovnictví
Informační studia a knihovnictví

Brno 2025

MUNI
ARTS

Bibliografický záznam

Autor:	Dana Jiráňková Filozofická fakulta Masarykova univerzita
Název práce:	Young adult literatura ve výuce českého jazyka a literatury na středních školách
Studijní program:	Informační studia a knihovnictví
Vedoucí práce:	Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
Rok:	2025
Počet stran:	58
Klíčová slova:	Young adult literatura, literatura pro mladé dospělé, výuka literatury, střední školy, čtenářská gramotnost, literární kánon, čtenářské návyky

Bibliographic record

Author: Dana Jiráňková
Faculty of Arts
Masaryk University
Department of Information and Library Studies

Title of Thesis: Young Adult Literature in the Teaching of Czech Language and Literature in Secondary Schools

Degree Programme: Information and Library Studies

Supervisor: Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.

Year: 2025

Number of Pages: 58

Keywords: Young adult literature, literature for young adults, teaching literature, secondary schools, reading literacy, literary canon, reading habits

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá výukou young adult literatury na středních školách v České republice. Teoretická část práce popisuje historický vývoj tohoto žánru, hlavní témata, a také jeho didaktický potenciál. Taktéž se soustředí na čtenářskou gramotnost a samotnou výuku literatury. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který je proveden metodou polostrukturovaných rozhovorů s vyučujícími českého jazyka a literatury. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem je young adult literatura začleňována do výuky.

Abstract

This bachelor thesis focuses on the teaching of young adult literature in secondary schools in the Czech Republic. The theoretical part of the thesis describes the historical development of this genre, its main themes, and also its didactic potential. It also deals with reading literacy and the teaching of literature itself. The practical part includes qualitative research, which is conducted through semi-structured interviews with teachers of Czech language and literature. The aim of the work is to find out how young adult literature is incorporated into teaching.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma **Young adult literatura ve výuce českého jazyka a literatury na středních školách** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v textu a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů i literatury.

Prohlašuji, že jsem nástroje AI využila v souladu s principy akademické integrity a že na využití těchto nástrojů v práci vhodným způsobem odkazuji.

V Brně 30. dubna 2025

.....
Dana Jiránková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Mgr. Pavlíně Mazáčové, Ph.D., za trpělivost při tvorbě této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem vyučujícím, kteří se mi rozhodli poskytnout rozhovor.

Obsah

Seznam příloh	14
1 Úvod	15
2 Young adult literatura	16
2.1 Definice a charakteristika	16
2.2 Historie a vývoj young adult literatury	16
2.3 Témata literatury pro mladé dospělé	20
2.3.1 Hledání identity a sebepřijetí.....	21
2.3.2 Láska, přátelství a mezilidské vztahy.....	21
2.3.3 Jinakost, marginalizace a společenské vyloučení.....	22
2.3.4 Rodina	23
2.3.5 Smrt, trauma a duševní zdraví.....	24
2.4 Jazyk a styl	25
2.5 Problematika literární kvality young adult literatury	25
2.5.1 Kýč	26
2.5.2 Schematismus a template fiction.....	26
2.5.3 Stereotypizace.....	27
3 Význam young adult literatury pro vzdělávání	28
3.1 Význam čtenářské gramotnosti.....	28
3.2 Role young adult literatury v rozvoji čtenářských dovedností	29
4 Výuka young adult literatury na středních školách	31
4.1 Přístupy k výuce	31
4.2 Rámcové vzdělávací programy	32
4.3 Literární kánon	32
4.4 Young adult literatura v kurikulu škol.....	33
4.5 Učebnice a jejich vztah k young adult	35
4.6 Názory žáků.....	35
5 Výzkum	38

5.1	Cíl výzkumu.....	38
5.2	Výzkumný design, metody, vzorek a harmonogram.....	38
5.3	Struktura rozhovorů.....	39
5.4	Výzkumný vzorek.....	39
5.5	Limity výzkumu.....	40
5.6	Výsledky výzkumu.....	40
5.6.1	Ukotvení young adult literatury ve výuce.....	40
5.6.2	Preference žáků.....	42
5.6.3	Integrace, motivace a rozvoj literárních dovedností prostřednictvím young adult literatury.....	43
5.6.4	Preferované tituly učitelů.....	44
5.6.5	Překážky zařazení young adult literatury do výuky.....	45
5.6.6	Příležitosti pro práci s young adult literaturou.....	46
5.7	Limity výzkumu.....	48
5.8	Diskuse a shrnutí výzkumu.....	49
6	Závěr	51
	Použité zdroje	52
	Příloha A Informovaný souhlas	57

Seznam příloh

Přílohy v textu

Příloha A Informovaný souhlas

5757

1 Úvod

V posledních letech roste popularita young adult literatury. Přestože se jedná o literární fenomén, který oslovuje převážně mladší čtenáře, stává se, že díla tohoto žánru osloví i starší věkové kategorie. Literatura pro mladé dospělé se vyznačuje tím, že se dokáže vyvíjet a přizpůsobit se době i potřebám svých čtenářů. Témata, která často tato literatura řeší, se točí kolem problémů s dospíváním. Tematizované jsou první lásky, psychické zdraví nebo společensky tabuizovaná témata.

Navzdory všemu svému potenciálu se young adult výuka nedostala do školních osnov českého jazyka a literatury na středních školách v České republice. Mnoho škol používá ve své výuce literárněhistorický přístup, kde se zaměřují především na významné autory a jejich díla. Ačkoliv má tento přístup své důvody, může zároveň ztěžovat žákům vztah k literatuře. V tomto ohledu by právě young adult literatura mohla sloužit jako most mezi povinnou četbou a osobními preferencemi žáků.

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem je literatura pro mladé dospělé zařazována do výuky z pohledu pedagogů. Stav začleňování young adult literatury je zjišťován pomocí rozhovorů s vyučujícími českého jazyka a literatury na středních školách.

Teoretická část práce se zaměřuje na vymezení pojmu young adult literatura. Sleduje její historický i literární vývoj, a zároveň i její didaktický potenciál v rámci středoškolského vzdělávání. Také rozvíjí téma čtenářské gramotnosti a přístupy k výuce literatury.

Praktická část se zabývá kvalitativním výzkumem realizovaným pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Výzkum se zaměřuje na případy, kdy byla young adult literatura využita při výuce – ať už jako doporučená četba, kniha z maturitního seznamu, nebo doplňkový materiál při výuce.

2 Young adult literatura

Zájem o young adult literaturu se v poslední době u čtenářů zvyšuje. Je to hlavně tím, že tento literární fenomén odráží potřeby čtenářů v dospívajícím věku a nabízí jim příběhy odpovídající jejich životním situacím. V této kapitole přiblížíme, co to young adult literatura je, a především jaký je její dopad na mladé čtenáře.

2.1 Definice a charakteristika

Termín young adult literatura neboli literatura pro mladé dospělé byl poprvé použit v 60. letech 20. století. Tehdy tento termín označoval „*realistickou fikci, která byla zasazena do skutečného (na rozdíl od představovaného), současného světa a řešila problémy a životní okolnosti, které zajímají mladé čtenáře ve věku přibližně 12–18 let.*“¹ Jedná se o beletrii, která by měla zmírnit přechod čtenáře od dětské literatury k literatuře pro dospělé.²

2.2 Historie a vývoj young adult literatury

Pokud zapátráme v historii, můžeme nalézt knihy, které by se v současnosti daly označit jako young adult literatura. Mezi tato díla patří například „Adventures of Huckleberry Finn“ (Dobrodružství Huckleberryho Finna) nebo „The Adventures of Tom Sawyer“ (Dobrodružství Toma Sawyera) Marka Twaina.³ Přestože v době jejich vydání nespadaly do samostatné kategorie, ale byly pouze označovány jako díla, která přitahovala mladé čtenáře, nyní v nich můžeme najít prvky, které spadají právě pod literaturu pro mladé dospělé.

Změna nastala ve 20. století, kdy se několik různých autorů dalo označit jako spisovatelé pro mládež. Jako vůbec první autorku můžeme uvést Maureen Daly a její román „Seventeen Summer“⁴, který vypráví příběh sedmnáctileté Angei a jejího prvního milostného vzplanutí. Tématem románu jsou první láska a strasti i radosti dospívání.

¹ CART, Michael. The Value of Young Adult Literature. YALSA [online]. 8. 5. 2008 [cit. 2025-03-01]. Dostupné z: <https://www.ala.org/valsa/guidelines/whitepapers/yalit>

² DUNNING, Stephen, 1962. Criticism and the "Young Adult Novel." The High School Journal. 45(5), 208-213.

³ SHAVIT, Zohar 2009. Poetics of Children's Literature. University of Georgia Press. ISBN 978-0-8203-3481-3

⁴ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

Přestože se jednalo o ojedinělý případ, jasně se nastiňovala možnost nového literárního typu, kde hlavními hrdiny byli teenageři.

Další zásadní průlom nastal v 60. letech s románem „The Outsiders“ autorky S. E. Hinton. Té bylo v době, kdy příběh napsala, pouhých 16 let. Tento příběh se však výrazně liší od toho předešlého, kde hlavním motivem byla láska. Kniha vypráví o střetu dvou gangů z rozdílného sociálního prostředí a jeho hlavními tématy jsou konflikty, identita a smrt. The Outsiders bývá považován za zakládající dílo „nového realismu“ v young adult literatuře.⁵

Sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století přinesla rozmach tzv. *problem novels* neboli románů zaměřených především na aktuální a tabuizovaná témata, jako byly sexualita, drogy nebo zneužívání.⁶ Příkladem děl v této době může být „Go Ask Alice“, vydaná roku 1971, která byla nejdříve publikována anonymně a později pod autorkou Betrice Spaks. Kniha přináší pohled dospívající dívky a její boj s drogovou závislostí.⁷ Druhým významným příkladem je „Abby, My Love“ z roku 1985, která vyšla pod autorským pseudonymem Hadley Irwin, tedy jménem, které si vybrala dvojice autorek Lee Hadley a Annabelle Irwin. Tato kniha je považována za první v dětské literatuře, která se věnuje problematice incestu.⁸ Později v roce 1988 byla zfilmována. Tyto *problem novels* hrály důležitou roli v posunu literatury pro mladé dospělé směrem k větší autentičnosti a otevřenosti. Přestože byla některá díla v průběhu let cenzurována, příkladem může být právě kniha „Go Ask Alice“⁹ nebo „The Chocolate War“¹⁰, i tak přispěla k rozšíření témat literatury pro dospívající.

⁵ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

⁶ CART, Michael, 2016. Young Adult Literature: The State of a Restless Art. SLIS Connecting [online]. 2016-09-26, 5(1) [cit. 2025-03-02]. ISSN 2330-2917. Dostupné z: doi:10.18785/slis.0501.07

⁷ NILSEN, Alleen Pace, 2013. Reminiscing: One Perspective on ALAN's Beginnings. The ALAN Review [online]. 2013-05-01, 40(3) [cit. 2025-03-02]. ISSN 1547-741X. Dostupné z: doi:10.21061/alan.v40i3.a.1

⁸ THOMAS, Robert McG. Lee Hadley, 60, Half of a Beloved Writing Team. The New York Times [online]. 1995-09-26 [cit. 2025-03-02]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1995/08/26/obituaries/lee-hadley-60-half-of-a-beloved-writing-team.html>

⁹ MAYCOCK, Angela. Timeline entry for 1993: Go Ask Alice [online]. Intellectual Freedom Blog, 14. září 2012 [cit. 2025-04-20]. Dostupné z: <https://www.oif.ala.org/timeline-entry-for-1993-go-ask-alice/>

¹⁰ AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION. "The Chocolate War" tops 2004 most challenged book list [online]. 11. února 2005 [cit. 2025-04-20]. Dostupné z: <https://www.ala.org/news/news/pressreleases2005/february2005/2004mostchallengedbook>

Zatímco 70. a 80. léta upřednostňovala společenská témata, 90. léta přinesla rozmach specifických subžánrů, jako jsou dystopie nebo fantastika.¹¹ Jedním z klíčových děl tohoto období je román „The Giver“ (Dárce) od Lois Lowry, vydaný v roce 1993. „The Giver“ je dystopický román, představující filozofickou reflexi tehdejší totalitní společnosti. O rok později kniha získala prestižní ocenění Newbery Medal¹² a je považována za jeden z prvních titulů, které dokázaly, že i young adult literatura může zpracovat etické i existenciální otázky bez jakýchkoliv zjednodušování.

Na přelomu tisíciletí byl nejvýraznějším dílem „Harry Potter“ autorky J. K. Rowling. Ačkoliv první díl cílí spíše na dětské čtenáře, pozdější díly série vyvíjí postavy a tematiku inklinující spíše k dospívajícím čtenářům.¹³ J. K. Rowling začíná zpracovávat obtížnější témata, jako jsou smrt, zrada nebo politický nátlak. Zároveň s tím Harry Potter dokázal, že young adult literatura může dosáhnout úspěchu i u dospělého čtenáře.

V novém tisíciletí se young adult literatura dostává do tzv. zlatého věku.¹⁴ Období je charakteristické nárůstem produkce a prodeje literatury pro mladé dospělé, a to nejen pro čtenáře, jimž je tato literatura určena, ale i pro dospělé. Tato skutečnost poměrně výrazně proměnila postavení dané literatury v rámci knižního trhu. Kromě již zmíněného Harryho Pottera se do popředí poměrně rychle dostává fantasy romance „Twilight Saga“ autorky Stephenie Meyer, která čtenáře provází láskou mezi lidskou dívkou a upírem. Kniha oslovila zejména dívčí publikum pro svou emocionalitu, morální napětí a sexuální zdrženlivost.¹⁵ Popularita „Twilight“ přispěla ke vzniku subžánru paranormal romance, který dominoval mezi lety 2007–2012.

Současně s paranormal romancí se rozvíjela i dystopická literatura, jejímž hlavním představitelem je trilogie „Hunger Games“ autorky Suzanne Collins, která se stala nejen úspěšnou knižní produkcí, ale také jedním z kulturních fenoménů young adult literatury. Série je klasická dystopická fikce. Hlavní hrdinové žijí v totalitním státě, kde jsou dlouhodobě manipulováni masmédií a trpí ztrátou individuality. Příběh je

¹¹ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

¹² Literární ocenění udělované Asociací pro knihovnické služby dětem

¹³ HENDRY, Natalie Ann, 2013. Harry Potter and the Millennials: research methods and the politics of the Muggle generation. International Journal of Social Research Methodology [online]. 2013-07-09, 17(6), 742-743 [cit. 2025-03-03]. ISSN 1364-5579. Dostupné z: doi:10.1080/13645579.2014.959323

¹⁴ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

¹⁵ DAY, Sara K., 2013. Reading like a girl: narrative intimacy in contemporary American young adult literature. Jackson: University Press of Mississippi. Children's literature association series. ISBN 9781621039600. Dostupné také z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1113455>

vyprávěn čtenáři prostřednictvím dospívající dívky a tematizuje odpor proti systému, trauma a morální volby.¹⁶

Ve druhém desetiletí 21. století literatura pro mladé dospělé začala nabízet více druhů žánrových forem. Přestože stále pokračuje popularita dystopických románů, jako je „Divergence“ Veroniky Roth, šíří se zájem nejen o sci-fi, ale i o urban fantasy nebo o historické young adult romány. Významně se také šíří romány ze současnosti, které reflektují každodenní problémy mladých lidí. To jen potvrzuje, že young adult literatura je schopna se adaptovat a oslovovat čtenáře napříč širokým spektrem čtenářských zájmů.

Dalším, také velmi významným románem v tomto období, který opět posunul literaturu pro mládež, je kniha „The Fault in Our Stars“ (Hvězdy nám nepřály) z roku 2012. Autor John Green propojil emocionální hloubku příběhu s prvky humoru.¹⁷ Román zkoumá témata lásky, smrti a hledání smyslu života z pozice dvou nemocných dospívajících.

Další výrazný posun v posledních letech nastal v reprezentaci dříve opomíjených témat a skupin. Změna vychází z velké části z potřeby čtenářů a z tlaku literární komunity, která reagovala na nerovnosti na knižním trhu. Iniciativa #WeNeedDiverseBooks, která byla spuštěna v roce 2014, reagovala na absenci genderové a sexuální diversity v young adult literatuře. V důsledku jejich kampaně došlo k tomu, že přibýlo knih, jejichž hlavními hrdiny jsou osoby s různými zdravotními či psychickými potížemi, nebo osoby jiného rasového původu.¹⁸ Příkladem tohoto tématu může být dílo „The Hate U Give“ (Nenávist, kterou jsi probudil) autorky Angie Thomas z roku 2017. Šestnáctiletá Starr se stává svědkem smrti kamaráda z dětství rukou policisty. Vzhledem k barvě pleti a okolnostem není policista obviněn z vraždy, čímž vrcholí společenské nepokoje.

Vzhledem k fenoménu crossover readership neboli dospělých čtenářů čtoucích young adult literaturu se okolo roku 2009 začal objevovat nový fenomén, a to new

¹⁶ SADLIN, Brooke, 2021. The Hunger Games Trilogy and Young Adult Dystopian Literature: Guiding Adolescents in Addressing the Issues of Media, Power, Guiding Adolescents in Addressing the Issues of Media, Power, and Violence. Fant Memorial Library [online]. 5(1) [cit. 2025-03-05]. Dostupné z: <https://athenacommons.muw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=merge>

¹⁷ DAY, Sara K., 2013. Reading like a girl: narrative intimacy in contemporary American young adult literature. Jackson: University Press of Mississippi. Children's literature association series. ISBN 9781621039600. Dostupné také z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1113455>

¹⁸ BOLD, Melanie, 2021. The Thirteen Percent Problem Adult Market, 2017-2019 edition: Authors of Colour in the British Young Adult Market, 2017-2019 edition. *The International Journal of Young Adult Literature* [online]. 2021-11-12, 2(1), 1-35 [cit. 2025-04-05]. ISSN 2634-5277. Dostupné z: [doi:10.24877/IJYAL.37](https://doi.org/10.24877/IJYAL.37)

adult literatura. Tento termín poprvé použilo nakladatelství St. Martin's Press, jejímž cílem bylo nalézt knihy, které tematizují přechod z adolescence do dospělosti. New adult literatura se soustředí na čtenáře od 18 do 25 let. Děj knih bývá často zasazován do vysokoškolského prostředí, prvního zaměstnání nebo bydlení. Klíčovými tématy tohoto žánru bývají dlouhodobé vztahy, duševní zdraví a osamostatnění jedince.¹⁹ Tento žánr, na rozdíl od young adult, je otevřenější vůči explicitnějším scénám, což je jeden důvodů, proč spoustu děl nelze zařadit do zmíněné literatury. Příkladem new adult literatury je série „A Court of Thorns and Roses“ (Dvůr trnů a růží) autorky Sarah J. Maas. Kniha zkoumá téma lásky, odvahy a hledání identity. Skrze devatenáctiletou Feyre autorka reflektuje složitost mezilidských vztahů a morálních dilemat.

2.3 Témata literatury pro mladé dospělé

Čtenář, který vyhledává literaturu pro mladé dospělé, se nachází v přechodové fázi mezi dětstvím a dospělostí. Často čelí řadě vývojových i emocionálních výkyvů a otázek. Právě tato literatura se pro něj může stát prostorem, ve kterém může své otázky zkoumat a reflektovat. Témata, která se běžně vyskytují, nejsou nahodilá, nýbrž často vycházejí přímo z prostředí a zapadají do zkušeností adolescentního čtenáře.

Z pohledu vývojové psychologie je adolescentní období intenzivní hledání identity, vytváření přátelských i partnerských vazeb a vymezování se vůči společnosti i jejím normám.²⁰ Young adult literatura to zrcadlí nejen tematicky, ale i formálně, tedy prostřednictvím vypravěčské perspektivy, prožitků a důrazů na emoce. To je právě bod, kde se odlišuje jak od dětské, tak dospělé beletrie. Young adult není jen zjednodušená verze literatury pro dospělé, ale je to samostatně stojící literatura, která využívá specifické strategie k oslovení svých čtenářů.²¹

Z tematického hlediska balancuje young adult literatura mezi otázkami lidské existence a specifickými problémy dospívání. Typická témata nejsou stálá pro všechna období. Pokud si vezmeme například 70. a 80. léta a jejich problem novels, kdy k hlavním tématům patřily sexualita, drogy a zneužívání, současnými hlavními tématy jsou otázky duševního zdraví, genderové identity nebo rasová spravedlnost. Takto

¹⁹ STEWART, Emma, 2013. Bridging the Gap: An Inquiry into New Adult as a Viable Category of Fiction. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management* [online]. 2013-04-04, 9(1) [cit. 2025-04-05]. ISSN 1923-6530. Dostupné z: doi:10.5931/djim.v9i1.3347

²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, 2012. Vyd. 2., rozš. a přeprac. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

²¹ WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature* [online]. Routledge [cit. 2025-03-07]. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

tematická aktuálnost není pouze nástroj pro podporu čtenářství a přípravu na dospělost, nýbrž jde i o jakési zrcadlo společnosti.

2.3.1 Hledání identity a sebepřijetí

První z klíčových témat young adult literatury je identita osoby. Nezáleží na tom, jestli se jedná o osobní identitu, genderovou, kulturní nebo sexuální, stále je to identita. Tato tematika úzce souvisí s vývojovou úlohou adolescence, jak ji popsal Erik H. Erikson ve své teorii psychosociálních studií. Podle něj je hlavním úkolem dospívajícího jednotlivce dosažení identity a její integrace do stabilního obrazu sebe sama.²² Young adult literatura tento vývoj zobrazuje skrze hlavní protagonisty, kteří hledají odpovědi na otázky typu „Kdo jsem?“ nebo „Kým chci být?“. Tyto otázky se často vztahují k sobě samým, nebo ke společnosti.

Téma identity má v young adult literatuře mnoho podob. Může se jednat o hledání profesního zařazení, o přijetí vlastní „jinakosti“, o otázky spojené s genderem nebo sexualitou, anebo o vyrovnávání se s kulturní odlišností. Identita není zobrazena jako daná věc, ale jako proces, v němž se mladý člověk střetává s vnějšími očekáváními, tlakem okolí, vnitřními konflikty i snahou o autenticitu.

~~Dobrym~~ Příkladem může být kniha „Simon vs. the Homo Sapiens Agenda“ (Probuzení Simona Spiera) autorky Becky Albertalli z roku 2015. Hlavní postavou knihy je šestnáctiletý Simon, který je gay. Svou orientaci doposud nikomu nepřiznal. Když jeho anonymní e-mailová korespondence s jiným studentem unikne, musí se vypořádat s vydíráním, reakcí okolí i vlastním strachem. Téma identity je v knize úzce spjata s otázkou autenticity, tedy dilematem, kdy být sám sebou, kdy se „přiznat“, a jaké to bude mít důsledky. Román poukazuje na to, jak společenské normy a stereotypy formují možnosti sebereflexe a vyjádření vlastní identity.

2.3.2 Láska, přátelství a mezilidské vztahy

Romantické vztahy a přátelství patří mezi nejvýraznější témata literatury pro mladé dospělé. Dospívání je období, kdy jedinci vytváří intimní, hluboké a často komplikované vztahy, které zásadně ovlivňují identitu, vnímání sebe sama. V knihách tato spojení slouží nejen jako katalyzátor děje, ale také jako nástroj pro zobrazení vnitřní transformace postav.²³ Dějové linie zaměřující se na vztah učí empatii a vypořádání se s odlišností druhých. V tomto smyslu romantika v young adult literatuře není jen žánrovou konvencí, ale jedním z prvků dospívání.

²² ERIKSON, Erik H., [1968]. Identity: youth and crisis. New York. ISBN 03-933-1144-9.

²³ WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature [online]. Routledge [cit. 2025-03-07]. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

Jako dílo, které spadá do této kategorie, můžeme uvést knihu „Selekce“ (The Selection) z roku 2012, jejíž autorkou je Kiera Cass. Román je první díl stejnojmenné série a sleduje příběh dívky z nižší společenské vrstvy, která soutěží s dalšími dívkami o ruku prince. Hlavní hrdinka se musí vyrovnat nejen s nečekanými city k princovi, ale také s vlastními pochybnostmi. Vztah mezi ní a princem se v knize nevyvíjí lineárně, ale je plný odmítání, rozhodování a nastavování si vlastních hranic. Příběh tak ukazuje, že láska není vždy jednoduchá, ale přináší s sebou i jisté závazky.

Mezilidské vztahy nejsou jednoduché a skýtají mnoho nástrah. Čtenář skrze knižní příběhy získává modely vztahového chování, ať už negativního, nebo pozitivního. Také může skrze postavy reflektovat své vlastní dojmy a zkušenosti.²⁴ Knihy tedy nemusí sloužit jen jako romantická pohádka, příběh se šťastným koncem, ale i jako empatická náповěda, kde se vztahy ukazují ve své nejryzejší podobě, složité, proměnlivé a formující.

2.3.3 Jinakost, marginalizace a společenské vyloučení

Současně se young adult literatura pohybuje kolem jinakosti. Tématy mohou být etnické rozdíly, genderové, tělesné, kulturní, sociální nebo sexualita. Mladí čtenáři se mohou prostřednictvím knih nejen porovnat s vlastní zkušeností, ale také porozumět skutečnostem, které přesahují jejich osobní nebo kulturní znalosti.

Literární vědkyně Melanie Ramdarshan Bold poukazuje na to, že marginalizované hlasy byly v tradičním vydavatelském prostředí dlouhodobě potlačovány, a to jak v zastoupení autorů a autorek jiné než bílé etnické příslušnosti, tak i ve smyslu postav, které se v knihách objevují. Young adult literatura se ale stává místem, v němž tyto menšiny postupně získávají vliv.²⁵

Již bylo zmíněno dílo „The Hate U Give“, které spadá do této kategorie. „Felix Ever After“ (Felix až navěky) vydala v roce 2020 Kacen Callender. Kniha čtenáře přenáší do příběhu dospívajícího trans chlapce černošského původu žijícího v New Yorku. Felix se potýká s otázkami identity, předsudky společnosti, i vnitřními pochybnostmi o vlastní hodnotě. Situace, která nastane ve škole kvůli anonymnímu vystavení fotografie Felixe ve škole před tranzicí, donutí Felixe zamyslet se nad hlubším pochopením sebe sama

²⁴ DAY, Sara K., 2013. Reading like a girl: narrative intimacy in contemporary American young adult literature. Jackson: University Press of Mississippi. Children's literature association series. ISBN 9781621039600. Dostupné také z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1113455>

²⁵ BOLD, Melanie, 2021. The Thirteen Percent Problem Adult Market, 2017-2019 edition: Authors of Colour in the British Young Adult Market, 2017-2019 edition. The International Journal of Young Adult Literature [online]. 2021-11-12, 2(1), 1-35 [cit. 2025-03-07]. ISSN 2634-5277. Dostupné z: [doi:10.24877/IJYAL.37](https://doi.org/10.24877/IJYAL.37)

nejen jako trans chlapce, ale i jako člověka. Na rozdíl od jiných děl tato kniha staví na první místo postavu, která se aktivně vyrovnává s vlastní identitou a hledá uznání společnosti. V knize také můžeme najít prvky intersekcionality. Hlavní postava netrpí pouze jednou diskriminací, ale hned několika. Takovéto knihy odmítají jednoduché kategorie a ukazují, že skutečnost je proměnlivá a formovaná kontextem.²⁶ Další kniha, která současně tematizuje rasu, gender a sociální status, je „All American Boys“ autora Jasona Reynoldse.

Literatura o jinakosti není jen pro čtenáře, který se s knihou nebo s postavou ztotožní, ale také pro ty, kteří tématu nerozumějí nebo chtějí její pomocí porozumět a získat zkušenosti. Young adult literatura je vhodným místem, kde začít. Nejenže zviditelňuje to, co je běžně skryté, ale také napomáhá inkluzi kulturního prostoru.²⁷

2.3.4 Rodina

V dětské literatuře má rodina důležité místo. Často je vnímána jako opora a kotva hlavní postavy. V young adult literatuře tomu však tak být nemusí. Rodina v knihách může vytvářet konflikt a nechtěné napětí. Z vývojověpsychologického hlediska je adolescence období, v němž se přirozeně prohlubuje rozpolcenost vůči rodičům. Mladý člověk potřebuje získat autonomii, ale zároveň je ještě závislý na rodinném zázemí.²⁸ Tento paradox je právě tématem příběhů, kde znázorňuje mezigenerační nedorozumění.

Kniha „I’ll Give You the Sun“ (Dám ti slunce) od Jandy Nelson z roku 2014 tematizuje rozpad dříve silného sourozeneckého pouta vlivem vnějších událostí a pocitů. Noah vypráví svůj příběh v době, kdy je mu třináct let a objevuje svou homosexuální orientaci. Jude příběh vypráví až o tři roky později, kdy je uzavřená a emocionálně zablokovaná po smrti matky. Matka dvojčat je sice intelektuálně inspirující, ale emocionálně velmi distancovaná. Její očekávání a ambice vůči dětem působí jako tlak, který narušuje jejich přirozený vývoj. Otec je přítomen spíše okrajově a citově chladně. Výrazným tematickým prvkem je v tomto románu také umění, které se ukazuje jako forma komunikace, zpracování traumatu a opětovného propojení. Román ukazuje, že rodina není stálá jistota, ale prostor, který se může proměňovat, uzdravovat a znovu tvořit.

²⁶ CRENSHAW, Kimberle, 1991. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. Stanford Law Review [online]. 43(6) [cit. 2025-03-07]. ISSN 00389765. Dostupné z: doi:10.2307/1229039

²⁷ WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature [online]. Routledge [cit. 2025-03-07]. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání, 2012. Vyd. 2., rozš. a přeprac. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

Young adult literatura prostřednictvím rodinných motivů zobrazuje napětí mezi loajalitou a autonomií, mezi očekáváním a sebepřijetím. Rodina může být zdrojem bezpečí, ale také všeobecného tlaku na jedince.

2.3.5 Smrt, trauma a duševní zdraví

Téma duševního zdraví v young adult literatuře je také jedno z těch aktuálnějších. Vzhledem ke zvyšujícímu se povědomí o psychických onemocněních, úzkostech, depresích, sebepoškozování a sebevraždách přibývá i knih, které toto téma reflektují. Literatura pro mladé dospělé tak může pomoci k destigmatizaci duševních onemocnění a zároveň poskytnout čtenáři emoční podporu i porozumění.

Literatura pro adolescenty se liší od dětské právě tím, že umožňuje postavám procházet ztrátami a traumaty, přičemž ukazuje, jak právě tato období ovlivňují jejich emocionální vývoj.²⁹ Duševní zdraví nebo smrt nemusí být v knize pouze vedlejší dějová linka, ale právě dané trauma může tvořit celé jádro příběhu.

Téma duševního zdraví se v young adult literatuře objevuje také ve spojení s tlakem na výkon nebo úzkostí z budoucnosti. Román „All the Bright Places“ (Všechny malé zázraky) z roku 2015 autorky Jennifer Niven sleduje příběh dvou dospívajících. Poprvé se setkávají na střeše, každý s vlastní myšlenkou na skok dolů. Kniha se dotýká témat deprese, sebepoškozování a sebevraždy. Přestože se může zdát, že kniha idealizuje romantiku a lásku jako věc, která vás spasí, není tomu tak. Ukazuje, že ani silné mezilidské pouto bez řádné odborné pomoci nemusí stačit na záchranu.

Psychické potíže v knihách pro mladé dospělé nejsou jen prázdná slova a výmysly, ale často popisují právě to, co spousta dospívajících prožívá: odcizení, tlak společnosti, nevyjádřené emoce nebo nepochopení. V mnoha případech může čtenář najít v knize odraz vlastních myšlenek a pocitů. Stejně tak může nalézt sílu a uvědomění si, že požádat o pomoc není slabost. Je to sice to nejtěžší rozhodnutí, které musí často udělat, ale je v něm síla.

Psát o duševním zdraví samo o sobě může být pro autory výzva. Zvláště pro ty, kteří sami ničím z toho, o čem píší, neprošli. Přináší to určité výzvy, jako jsou rizika senzace nebo stereotypizace. Aby k tomuto zlehčování situace nedocházelo, kontrolují knihy tzv. sensitivity readers, kteří se zaměřují na to, aby citlivá témata nebyla v knihách nijak haněna.³⁰ Výsledkem by tak měla být kniha, která reflektuje realitu, a ne pohádku se šťastným koncem.

²⁹ TRITES, Roberta Seelinger, 2000. *Disturbing the universe : power and repression in adolescent literature*. University Of Iowa Press. ISBN 978-0-87745-745-3.

³⁰ LECLERC, Tresa, 2024. *Writing sensitively: defining sensitivity in the literary sphere*. New Writing [online]. 2024-07-02, 21(3), 288-298 [cit. 2025-03-22]. ISSN 1479-0726. Dostupné z: doi:10.1080/14790726.2024.2325996

2.4 Jazyk a styl

Styl a jazyk literatury pro mladé dospělé hraje významnou roli při čtenářském zážitku. Výběr slov je volen tak, aby odpovídal specifikacím čtenáře, v tomto případě dospívajícímu jedinci. Zároveň se přizpůsobují i perspektiva vyprávěče a míra subjektivizace. Vyznačuje se tedy jazykovou dostupností pro čtenáře daného věku, ale nezjednodušuje ji.³¹ Zároveň je jazyk samotný velmi flexibilní v závislosti na tematice knihy. V dystopické literatuře dominuje spíše napjatý a strohý jazyk, a naopak v romanci bývá spíše emotivní.

Charakteristickým rysem young adult literatury je subjektivní perspektiva vyprávění. Příběhy jsou nejčastěji vyprávěny v ich-formě, tedy v první osobě, což umožňuje čtenáři hlubší prožitek a zapojení do děje. Postava, která děj vypráví, se často vyznačuje emocionální intenzitou, nevyrovnaností nebo proměnlivostí.³² Například román „Turtles All the Way Down“ z roku 2017 autora Johna Greena využívá tuto formu, aby zobrazil vnitřní chaos hlavní hrdinky, která trpí obsedantně-kompulzivní poruchou.

Literatura pro mladé dospělé také často využívá prvky mluveného jazyka, tedy slang nebo idiomy, ale také textové zprávy, které přispívají k autenticitě.³³ Například v již zmíněné knize „Simon vs. the Homo Sapiens Agenda“ je korespondence mezi postavami psaná e-mailem. Nejenže je to zajímavý stylistický prvek, ale také slouží pro rozvoj vztahu mezi hrdiny příběhu.

2.5 Problematika literární kvality young adult literatury

Ačkoliv se literatura pro mladé dospělé těší oblibě svých čtenářů, z hlediska literární kritiky bývá předmětem sporů. Přestože nepopíratelně existují díla, která jsou svým obsahem a stylem hodnotná, najde se tu i spousta knih, které svým obsahem nedosahují takových kvalit. Sklouzávají ke kýčovitosti nebo schematismu. Právě tyto aspekty přispívají k tomu, že je young adult literatura vnímána jako literárně méně hodnotná. Podle literárního teoretika Chrise Crowa bývá daná literatura často podceňována

³¹ TRITES, Roberta Seelinger, 2000. *Disturbing the universe : power and repression in adolescent literature*. University Of Iowa Press. ISBN 978-0-87745-745-3.

³² WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature* [online]. Routledge [cit. 2025-03-07]. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

³³ KOSS, Melanie D. a Eli TUCKER-RAYMOND, 2010. *Representations of Digital Communication in Young Adult Literature Commentary: Science Fiction as Social Commentary*. The ALAN Review [online]. 2010-09-01, 38(1) [cit. 2025-04-09]. ISSN 1547-741X. Dostupné z: doi:10.21061/alan.v38i1.a.5

právě proto, že část odborné veřejnosti má obavy, že by mohla nahradit tradiční kano-
nická díla, a kvůli množství horších titulů není vnímána jako rovnocenná ke klasické
literatuře.³⁴

2.5.1 Kýč

V literární teorii je kýč spojován s prvoplánovostí, sentimentalitou a absencí význač-
nosti. Tomáš Kulka jej definuje jako formu umění, která potlačuje ambivalenci a před-
kládá jednoznačně srozumitelná poselství, a považuje ho za konzervativní jak ve volbě
témat, tak forem.³⁵

V young adult literatuře se kýč projevuje jako idealizování postav nebo předvída-
telné zápletky. Podle Jaroslava Tomana je tento typ fikce postaven na „uspokojování
očekávání čtenáře pomocí líbivých, emocionálně efektních prvků“, které vedou k ilu-
zivnímu obrazu světa.³⁶

Ne vždy je však nutné kýč vnímat jen negativně. J. G. Cawelti ve své knize zmiňuje,
že populární literatura uspokojuje kulturní potřeby opakováním známých vzorců.³⁷
V tomto smyslu můžeme říct, že kýč může poskytovat útěchu čtenáři. Stejně tak čtenář
může být přístupnější četbě díla, které opakuje předem zavedené vzorce.

2.5.2 Schematismus a template fiction

Schematismus v literatuře označuje šablonovitost nebo dodržování nějakých ustále-
ných pravidel. Tento problém vede k potlačení originality a ke vzniku stereotypních
postav i příběhů. Template fiction je ještě o krok dál. Obecně jde o literaturu psanou
podle předem dané šablony. Jedná se tedy o to, že struktura děje a chování hlavních
hrdinů se opakují. Čtenářům to poskytuje jistotu a autorům komerční úspěch.

V oblasti young adult se často stává, že struktura textu odpovídá ustáleným vzor-
cům. Může to být milostný trojúhelník³⁸, outsider zachraňující svět nebo dystopický
příběh, kdy hlavní hrdina bojuje proti systému. Vhodným příkladem může být již zmi-
ňovaná „Hunger Games“, kdy hlavní hrdinka, obyčejná dívka, bojuje proti systému a u
toho balancuje mezi láskou dvou mužů.

³⁴ CROWE, Chris, 2001. Young Adult Literature: The Problem with YA Literature. The English Journal [online]. 90(3) [cit. 2025-04-21]. ISSN 00138274. Dostupné z: doi:10.2307/821338

³⁵ KULKA, Tomáš, 2014. Umění a kýč. Vyd. 3. Praha: Torst. ISBN 978-80-7215-477-7

³⁶ TOMAN, Jaroslav, 2000. Trivialita a kýč v literatuře pro děti a mládež. CERM. ISBN 80-7204-140-1.

³⁷ CAWELTI, John G., 1976. Adventure, Mystery, and Romance: formula stories as art and popular cul-
ture. Chicago: University of Chicago Press.

³⁸ LYTTLE, Stephanie, 2022. Challenging the Love Triangle in Twenty-First-Century Fantastic Young
Adult Literature. The International Journal of Young Adult Literature [online]. 2022-11-02, 3(1), 1-
19 [cit. 2025-04-21]. ISSN 2634-5277. Dostupné z: doi:10.24877/IJYAL.80

2.5.3 Stereotypizace

Potenciál young adult literatury je ve schopnosti reflektovat momentální témata a přizpůsobovat se potřebám čtenářů, přesto občas sklouzává ke stereotypizaci. Opakuje témata, zjednodušuje postavy nebo přináší předvídatelné motivy.³⁹

Nejvýrazněji se stereotypizace projevuje v genderových rolích. Hlavní hrdinky bývají prezentovány jako emancipované, ale na konci svého příběhu sklouznou zpět a naplní tradiční model ženskosti. Zde opět můžeme využít knihu „Hunger Games“, kdy hlavní hrdinka prochází knihou jako symbol vzpoury a svobody, ale v závěru knihy přijme ženskou roli a stane se matkou a manželkou.⁴⁰

³⁹ CAWELTI, John G., 1976. *Adventure, Mystery, and Romance: formula stories as art and popular culture*. Chicago: University of Chicago Press.

⁴⁰ TRITES, ROBERTA SEELINGER, 2018. *Twenty-First-Century Feminisms in Children's and Adolescent Literature* [online]. 2018-01-17 [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: doi:10.2307/j.ctv5jxnst

3 Význam young adult literatury pro vzdělávání

Díky svému širokému spektru témat nachází young adult literatura oblibu hlavně mezi mladými čtenáři. V kontextu častého nezájmu žáků o klasickou literaturu je zřejmé, že klasická výuka nebývá pro studenty dostatečně přitažlivá. Young adult literatura nemusí být pro žáky jen atraktivním zdrojem pro čtení, může pro ně mít i didaktický potenciál. Právě díky tématům, která často odpovídají životní zkušenosti čtenáře v dospívajícím věku, může tato literatura poskytovat účinnou pomoc při rozvoji čtenářských návyků.⁴¹

3.1 Význam čtenářské gramotnosti

Čtenářská gramotnost představuje schopnost porozumět psanému textu, práci s ním, jeho interpretaci a použití získaných informací. Tato definice odpovídá pojetí uvedenému v rámci mezinárodních šetření, jako je PISA (Programme for International Student Assessment), které považuje čtenářskou gramotnost za klíčovou složku pro úspěšné zvládnutí výzev současné společnosti.⁴²

V českém prostředí je důležitost čtenářské gramotnosti zdůrazňována v rámcových vzdělávacích programech. Podle tematické zprávy České školní inspekce z roku 2024 se však v praxi ukazuje, že jen málo středních škol systematicky hodnotí úroveň čtenářské gramotnosti žáků, a přitom právě tato kompetence má vliv na úspěšnost studentů v ostatních předmětech i v mimoškolním životě.⁴³ Ve zprávě se uvádí, že 21 % žáků druhého ročníku středních škol nedosahuje dostatečné úrovně čtenářské gramotnosti.⁴⁴ Také uvádí, že studenti spíše porozuměli textům, které jim připadají zajímavější. *V případě samotných textů považovali žáci za zajímavější ty texty, které jim*

⁴¹ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

⁴² ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. PISA 2022 – čtenářská gramotnost [online]. Praha: ČŠI, 2023 [cit. 2025-03-04]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2023_p%C5%99%C3%ADlohy/Me-zin%C3%A1rodn%C3%AD%20%C5%A1et%C5%99en%C3%AD/PISA_2022_e-verze-9.pdf

⁴³ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. Čtenářská gramotnost – tematická zpráva [online]. Praha: ČŠI, 2024 [cit. 2025-03-04]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2024_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ_Ctenarska_gramotnost_final_12032024.pdf

⁴⁴ Tamtéž

*byly tematicky bližší, byly psány jednodušším jazykem a správně je vyřešil vyšší podíl žáků.*⁴⁵

3.2 Role young adult literatury v rozvoji čtenářských dovedností

Young adult literatura se v poslední době dostává do popředí čtenářských zájmů jak mladých dospělých, tak pedagogů, kteří hledají další cesty k tomu, jak motivovat žáky ke čtení. Jedna z největších výhod young adult literatury spočívá v jejím souznění s adolescenty. Jak již bylo zmíněno, zabývá se tématy, která jsou jim osobně blízká a aktuální. Problematika identity, vztahy, složitá rodinná situace či duševní zdraví představují oblasti, s nimiž se dospívající čtenáři mohou snadno ztotožnit. Tato témata podporují emocionální zaujetí a vytváří hlubší zájem o literární texty.⁴⁶

Výzkumy ukazují, že knihy s tematikou pro mladé dospělé mohou mít pozitivní dopad na schopnost pracovat s textem. Například z výzkumu Kiki Rizki Amelia a Fitri Novia je vidět, že studenti, kteří četli text pro mladé dospělé, měli lepší skóre v testu než ti, kteří četli klasické dílo. Výzkum byl založen na kvaziexperimentálním přístupu, kdy jedna skupina žáků pracovala se současnými texty young adult literatury a druhá skupina s běžnými školními materiály. Výsledky ukázaly, že první skupina dosáhla vyššího skóre v porozumění, interpretaci a schopnosti práce s textem.⁴⁷

Studie Johnnyho B. Allreda a Michaela E. Ceny se pro změnu zaměřovala na možnost výběru četby a tichého čtení během výuky. Tiché čtení znamená, že pedagog při vyučovací hodině vyhradí čas na nerušené čtení knihy podle vlastního výběru. Cílem této činnosti je podpora čtenářského návyku, posílení koncentrace a rozšíření slovní zásoby. Ze studie vyplynulo, že zavedení zmíněného tichého čtení podpořilo pozitivní přístup ke čtení a hlubší porozumění textu.⁴⁸

Literatura pro mladé dospělé také podporuje tzv. transakční přístup. Což znamená, že čtenář aktivně navazuje s textem osobní vztah a interpretuje ho na základě

⁴⁵ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. Čtenářská gramotnost – tematická zpráva [online]. Praha: ČŠI, 2024 [cit. 2025-03-04]. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-](https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2024_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ_Ctenarska_gramotnost_final_12032024.pdf)

[lohy/2024_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ_Ctenarska_gramotnost_final_12032024.pdf](https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2024_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ_Ctenarska_gramotnost_final_12032024.pdf)

⁴⁶ CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

⁴⁷ AMELIA, Kiki Rizki a Fitri NOVIA, 2021. Enhancing Young Adult Literature to Improve Reading Ability. Linguists: Journal Of Linguistics and Language Teaching [online]. 2021-12-23, 7(2), 87-94 [cit. 2025-03-04]. ISSN 2656-5765. Dostupné z: [doi:10.29300/ling.v7i2.5332](https://doi.org/10.29300/ling.v7i2.5332)

⁴⁸ ALLRED, Johnny B. a Michael E. CENA, 2020. Reading Motivation in High School: Instructional Shifts in Student Choice and Class Time [online]. 64(1), 27-35 [cit. 2025-04-21]. ISSN 1081-3004. Dostupné z: [doi:10.1002/jaal.1058](https://doi.org/10.1002/jaal.1058)

vlastních zkušeností a pocitů. Tento přístup vede k hlubšímu porozumění, lepšímu zpracování obsahu a ke kritickému myšlení čtenářů.⁴⁹ Text se tak stává pro čtenáře jakýmsi prostředkem pro sebereflexi a osobní růst. Právě díky těmto možnostem je young adult literatura ideální pro výuku a práci s textem.

⁴⁹ GLAUS, Marci, 2014. Text Complexity and Young Adult Literature [online]. 57(5), 407-416 [cit. 2025-03-04]. ISSN 10813004. Dostupné z: doi:10.1002/jaal.255

4 Výuka young adult literature na středních školách

Výuka literatury na středních školách tvoří významnou součást vzdělávání. Nejenže přispívá k rozvoji čtenářské gramotnosti, přináší kulturní literární znalosti, ale také přispívá k vývoji kulturní identity žáka. Cíl výuky by měl být jednoznačný, i když každá škola má různé přístupy k výuce samotné. Ty se pohybují v rámci schváleného školního vzdělávacího programu, který vychází z rámcového vzdělávacího programu.

4.1 Přístupy k výuce

Výuka literatury na středních školách se dlouhodobě vyučuje v literárněhistorickém pojetí neboli na chronologickém postupu, kdy vyučující vede výuku chronologicky od nejstarších historických textů po současnost.⁵⁰ Probírají se různé literární epochy a směry, významní autoři a jejich díla, která bývají často doprovázena jen krátkými ukázkami textu. Výuka tak spíše vypadá jako klasický výčet informací k zapamatování si než ukázka děl významných literárních tvůrců.

Na tuto skutečnost upozorňuje například Věra Radváková, která ve svém výzkumu mezi žáky gymnázia konstatovala, že právě práce s textem netvoří běžnou součást vyučovací hodiny literatury, a často se využívá pouze jako doplněk k výkladu učitele.⁵¹ Z textu se vytrácí jeho estetická hodnota, a žák je tak veden k pasivnímu zapamatování informací, které pravděpodobně brzy zapomene, než k aktivnímu myšlení a porozumění textu. V reakci na kritiku tohoto přístupu se v průběhu celého 20. století rozvíjel zájem o dětskou četbu a literárněvýchovnou interpretaci. Stejně tak konstruktivistická výuka se stala tématem několika studií. „Tyto studie ukázaly, že četbu lze chápat jako proces, v jehož průběhu jedinec aktivně (re)konstruuje obsah textu ve své mysli a porovnává jej se svými prekoncepty i s představami ostatních (spolužáků i učitelů).“⁵²

Jednu z těchto studií, a sice „Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství“, provedla Kateřina Homolová. Studie ukázala, že školní praxe často redukuje práci s literárním textem na formální prvky a memorování údajů, čímž dochází k oslabení osobního čtenářského prožitku a ke ztrátě hlubšího porozumění. Homolová

⁵⁰ PETERKA, Josef. Svědectví studentů o literatuře na středních školách. In: Český jazyk a literatura [online]. 68(5), s. 219–220 [cit. 2025-04-12]. Dostupné z: https://uceb-nice.fraus.cz/file/edee/2020/11/casopis-5_s209-260_2018-05-21_web.pdf

⁵¹ RADVÁKOVÁ, Věra, 2016. Práce s textem na střední škole. ORBIS SCHOLAE [online]. 2016-05-18, 9(3), 87-109 [cit. 2025-04-12]. ISSN 2336-3177. Dostupné z: doi:10.14712/23363177.2016.6

⁵² JINDRÁČEK, Václav, 2018. Literární výchova v období kurikulární reformy: rekapitulace vzdělávacích koncepcí, kvalita výuky a její výzkum. Paidagogos [online]. 2018(1-2), 42-80 [cit. 2025-04-14]. Dostupné z: <https://www.paidagogos.net/issues/2018/1-2/article.php?id=4>

zároveň zdůrazňuje potřebu přechodu k metodám, které podporují aktivní interpretaci textu, čtenářskou gramotnost a kritické myšlení.⁵³

Reformované rámcové vzdělávací programy pro střední školy zavedly prostor pro pluralitní přístup k výuce literatury. Jde tedy o to, že nejsou vymezena literární díla ani stanovení autoři, které je nutné v hodinách literatury probrat, ale učitel má možnost si vybrat, která témata nebo autory do výuky zvolí. Může tedy zohlednit svůj názor na literární díla, ale také přihlédnout k přání studentů a vybrat taková díla, který je zajímají.⁵⁴

4.2 Rámcové vzdělávací programy

V českých středních školách je výuka literatury ukotvena v rámcových vzdělávacích programech (RVP) a požadavky na maturitní zkoušku. Podle RVP by žáci středních škol a gymnázií měli získat přehled o české a světové literatuře, tedy o literárních epochách, směrech, autorech a jejich dílech.⁵⁵ Konkrétní seznam děl RVP nenařizuje, místo toho ponechává volný výběr učitelům českého jazyka. Jediné kritérium v tomto ohledu, jež RVP definují, je tzv. minimální literární kánon. Maturant musí ke státní ústní maturitě doložit seznam dvaceti přečtených literárních děl podle stanovených kategorií.⁵⁶ Každá škola si může zvolit vlastní seznam literárních děl k maturitní zkoušce. Minimální hranice těchto děl je 60 knih a maximální není stanovena.

4.3 Literární kánon

Na základě RVP každá škola tvoří své literární kánony. Mohou to být seznamy povinné četby nebo pouze doporučená díla pro žáky. Školy většinou postupují podle literárněhistorického přístupu, a tedy i výběr děl, která se vyučují v daných ročnících, se odvíjí od tohoto přístupu.⁵⁷

⁵³ HOMOLOVÁ, Kateřina, 2008. Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-641-3

⁵⁴ KOSTEČKA, Jiří, 2014. O výchově ke čtenářství na střední škole. Speciál pro střední školy [online]. 2025(3) [cit. 2025-04-14]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/casopisy/special-pro-stredni-skoly/o-vychove-ke-ctenarstvi-na-stredni-skole.m-5270.html>

⁵⁵ CERMAT, Katalog požadavků z českého jazyka a literatury, 2018

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ eČEŠTINA.cz. Doporučená četba pro střední školy [online]. [cit. 2025-04-25]. Dostupné z: <https://www.ecestina.cz/doporucena-cetba-pro-stredni-skoly/#:~:text=G.%20Boccaccio%3A%20Dekameron>

Otázkou zůstává, zda a jakým způsobem se literární kánon mění. Někteří češtináři hájí význam tradičních děl.

„Žádný seriózní středoškolský češtinář nevynechá – zůstaňme u české literatury – pojmy národní obrození či samizdatová literatura, jména nebo tituly jako Kosmas, Hrabal, Seifert, resp. Kytice či Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, a určitě nevyžaduje a nepotřebuje, aby mu je kdokoliv pro výuku předepisoval.“⁵⁸

Mají samozřejmě pravdu. Některá historická díla nebo autoři jsou důležitá a ze školních osnov by se neměli vypouštět. Zvláště pak autoři českých děl, kteří utvářeli historii a tradici českého státu.

Naproti tomu Vera Kaplická Yakimov ve své knize rozebírá různé alternativní přístupy k literárnímu kánonu. Dívá se na něj z několika pohledů. Jedním z nich je genderové vyvážení autorů, kde cílí na objevování ženských autorek v průběhu literární historie.⁵⁹

4.4 Young adult literatura v kurikulu škol

Přestože se literatura pro mladé dospělé v posledních letech výrazně rozšířila na knižní trh, ve výuce literatury se prozatím příliš neobjevuje. I když to rámcové vzdělávací programy umožňují tím, že nemají danou jasnou strukturu výuky ani konkrétní díla, young adult literatura si zatím své jasné místo nenašla. Vyučující mají sice „volnou ruku“, což jim umožňuje, aby právě literaturu pro mladé dospělé zařadili, stále však převládá důraz na kanonická díla, jejichž výběr bývá často ovlivněn maturitními požadavky, historickým vývojem nebo setrvačností učitelských sborů.⁶⁰ Přesto jsou to právě fantasy, sci-fi nebo dobrodružné knihy spadající často pod young adult

⁵⁸ Soukal, Josef. Maturitní kánon spisovatelů a literární historie na střední škole. A Scestinařů.cz [online]. 2024-04-10 [cit. 2025-04-25]. Dostupné z: <https://www.ascestinaru.cz/josef-soukal-maturitni-kanon-spisovatelu-a-literarni-historie-na-stredni-skole/>

⁵⁹ KAPLICKÁ YAKIMOVA, Vera, 2015. Literární kánon a překračování hranic: formování literárního kánonu v cizím prostředí. Praha: Academia. Episteme : edice Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Theoria. ISBN 978-80-200-2585-2.

⁶⁰ KRÁLÍKOVÁ, Andrea, 2020. Pitva literatury: Co prozrazují diskuse o maturitním kánonu. Výuka literatury. 16(15), 5. ISSN 1803-6635.

literaturu, které studenti nejčastěji čtou ve svém volném čase⁶¹ a jež bývají mylně pokládány za méně hodnotnou nebo příliš snadnou pro středoškolské prostředí.⁶²

Občas se ale objeví náznak změny. Nejviditelnějším a nejsnáze dohledatelným důkazem jsou maturitní seznamy každé jednotlivé školy. V některých školách se objevuje „Harry Potter“ nebo „Hunger Games“. Tyto knihy jsou mladší generaci bližší svými obsahy, ale učitelé je často nezařazují z obav, že dostatečně nesplňují literární náročnost, nebo to zkrátka nejsou díla, která by se měla do výuky dostat. Což pochopitelně může být pravda. Literární kánon by měl stát nad preferencemi žáků, které se ne vždy shodují s představou kvalitní literatury.

Podle výzkumu M. Leitkové z roku 2023, který se zabýval postoji učitelů k zařazení populární literatury do školních maturitních seznamů, 42 % učitelů uvádí, že by studenti o zařazení současné populární literatury stáli. Bohužel navzdory žádostem studentů pouze 13 % vyučujících prosbu vyslyšelo a do maturitního seznamu ji skutečně zařadilo.⁶³ Tato čísla ukazují na nedostatečnou reakci systému na změny čtenářských preferencí nastupující generace.

Může se to zdát zvláštní, když uvážíme, že literatura pro mladé dospělé není jen čtenářsky přitažlivá, ale skýtá pedagogický potenciál. Jak již bylo zmíněno, mnohá díla tohoto žánru řeší důležitá témata, která jsou blízká svým čtenářům. V tomto smyslu může young adult literatura výrazně pomoci žákům k rozvoji čtenářských dovedností, kritického myšlení a emocionální inteligence. Někteří učitelé tento potenciál rozpoznávají a zařazují literaturu jako motivační čtení, které studenty připraví na práci s náročnějšími texty. Může se jednat o porovnávání knižní a filmové verze nebo skupinovou diskusi nad přečteným dějem. Podporu tohoto přístupu lze nalézt i v didaktických materiálech a metodických doporučeních. Například Národní pedagogický institut ČR v rámci rozvoje čtenářské gramotnosti doporučuje pracovat se současnou literaturou, která žákům umožňuje navazovat osobní vztah k textu.⁶⁴

⁶¹ FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Hana LANDOVÁ, Pavlína MAZÁČOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Vít RICHTER, 2022. České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021. Brno: Host. ISBN 978-80-275-1378-9.

⁶² WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature [online]. Routledge [cit. 2025-04-20]. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

⁶³ LEITKEPOVÁ, Marie. Vybrané faktory ovlivňující zařazení či nezařazení současné a populární literatury do středoškolského kánonu. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jkrdc/>.

⁶⁴ ALTMANOVÁ, Jitka, 2011. Čtenářská gramotnost ve výuce: metodická příručka. Vydání: první. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. ISBN 978-80-86856-98-8. Dostupné také z: https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/Publikace/vup/ctenarskagramotnost_final.pdf

4.5 Učebnice a jejich vztah k young adult

Téma zastoupení young adult literatury je ve výuce literatury na středních školách poměrně diskutabilní. Totéž platí pro její zastoupení v učebnicích. Přestože se tato literatura těší u svých čtenářů oblibě, její zastoupení v učebnicích bývá spíše okrajové. Důvodů, proč tomu tak je, může být mnoho. Jedním z nich může být samotný konzervativní přístup k výuce nebo tolik zmiňovaný nedostatek času k probrání většiny učiva, a pak také samozřejmě záleží na autorovi učebnic, která témata zařadí do svého díla. Větší důraz se tedy klade na literární dějiny, kánon a estetická kritéria než na čtenářský zážitek či čtenářské preference. V důsledku toho většina studentů středních škol přichází ve výuce do kontaktu převážně s klasickou literaturou, zatímco současná a mladým čtenářům blízká tvorba zůstává upozaděna.⁶⁵

Pokud se budeme řídit poměrně nedávným výzkumem Marie Laitepkové, která v rámci části své práce zkoumala i učebnice literatury českého jazyka, docházíme k závěru, že pouze jedna učebnice obsahuje ukázky spjaté s autory young adult literatury, kterou je „Literatura – pracovní učebnice pro SOU s maturitou“ z vydavatelství Taktik⁶⁶. Jednu stránku textu celé učebnice věnuje literatuře pro mladé dospělé i nakladatelství Didaktis v publikaci „Nová literatura pro střední školy 3 učebnice“.⁶⁷

4.6 Názory žáků

Nesmíme opomenout ani vnímání samotných studentů, což je poměrně důležitý indikátor toho, zda je výuka vedena dobře. Řada výzkumů naznačuje, že značná část středoškoláků vnímá výuku literatury jako nezáživnou, příliš orientovanou na faktografii a vzdálenou jejich osobní zkušenosti.⁶⁸ Tento postoj bývá často důsledkem frontální výuky vedené literárněhistorickým přehledem a zdoluhavým „biflováním se“ informací o autorech a literárních směrech.

⁶⁵ LEITKEPOVÁ, Marie. Vybrané faktory ovlivňující zařazení či nezařazení současné a populární literatury do středoškolského kánonu. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jkrdc/>.

⁶⁶ ŠTRPKOVÁ, Kateřina, Eva JIŘÍČKOVÁ a Lenka JEDLIČKOVÁ, 2022. Literatura: pracovní učebnice pro střední odborná učiliště s maturitou : v souladu s RVP. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-450-4.

⁶⁷ BOROVIČKA, Lukáš, Michal ČUŘÍN, Erik GILK, David JIRSA, Iva SVOBODOVÁ, Dana ŠMAJSTRLOVÁ a Alena ZACHOVÁ. Nová literatura pro střední školy. Brno: Didaktis. ISBN 978-80-7358-315-6.

⁶⁸ PETERKA, Josef. Svědectví studentů o literatuře na středních školách. In: Český jazyk a literatura [online]. 68(5), s. 219–220 [cit. 2025-04-15]. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/2020/11/casopis-5_s209-260_2018-05-21_web.pdf

Josef Peterka ve svém článku shrnuje výpovědi studentů, kteří popisují výuku literatury jako pasivní a nezáživnou.

„Při hodinách literatury jsem se často setkala s přístupem, který nechal sklouznout žáky do určité pasivity. Jednalo se o klasický prototyp výuky, kdy učitel vykládá a žáci poslouchají, aniž by se museli sami angažovat a přemýšlet.“⁶⁹

Tento typ výuky se zdá nejjednodušší, ale je otázka, zda je nejlepší. Žáci si z těchto hodin odnesou spoustu informací, ale také si mohou spojit klasická díla a autory s nezáživnou a nudnou výukou. Zároveň je tento typ výuky, pokud je využit pouze on, neučí diskutovat a nenutí je ani přemýšlet o daném tématu.

Podobné závěry přináší i výzkum V. Radvákové, která zkoumala postoje gymnazistů k výuce českého jazyka a literatury. Ze šetření vyplynulo, že studenti čtení vnímají jako činnost oddělenou od školního prostředí.⁷⁰ Pro mnoho z nich je literatura ve škole spojena s povinností, nudou a zkoušením, zatímco jejich osobní čtenářské preference se do výuky téměř nepromítají.

O několik let dříve došla k podobným závěrům K. Homolová ve své již zmíněné studii, kde zmiňuje, že *žáci většinou nečtou knihy, o kterých se učí v literární výchově (a to i přesto, že jejich sdělení rozumí). Učit se o spisovatelích a jejich knihách je pro ně nezáživné a školní literární výchova je nezajímá. Dospívající by život spisovatele poznali rádi více než seznam jeho knih.*⁷¹

Existují ale výukové metody, které studenti oceňují. Většinou je to nějaká kombinace výkladu učiva a dalšího podnětu. Takovým podmínkem může být například film nebo audionahrávka.

„...často jsme si společně četli a rozebírali ukázky textů, jednou za pololetí musel každý přednést referát na knihu z doporučené (ne povinné) literatury. Když zbyl čas, ptala se nás paní učitelka na naše dojmy a názory. Dále se také nebála používat ukázky zvukové, takže určité pasáže z knih či třeba povídku jsme si vyslechli z nahrávky. Za těch osm let jsme zhlédli i nemalý počet filmových zpracování různých děl, což potom vedlo k další diskusi.“⁷²

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ RADVÁKOVÁ, Věra, 2016. Práce s textem na střední škole. ORBIS SCHOLAE [online]. 2016-05-18, 9(3), 87-109 [cit. 2025-04-15]. ISSN 2336-3177. Dostupné z: doi:10.14712/23363177.2016.6

⁷¹ HOMOLOVÁ, Kateřina, 2008. Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-641-3.

⁷² PETERKA, Josef. Svědectví studentů o literatuře na středních školách. In: Český jazyk a literatura [online]. 68(5), s. 219–220 [cit. 2025-04-15]. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/file/edee/2020/11/casopis-5_s209-260_2018-05-21_web.pdf

Zaujetí studentů se stává pro učitele větší výzvou. V době, kdy se dá cokoliv vyhledat během několika minut, se může zdát zbytečné učit se data nebo jména, a ani maturitní zkouška není již pro studenty hlavním motivačním faktorem pro to, aby si knihu přečetli.

5 Výzkum

Poslední část této práce se zaměří na samotný výzkum zastoupení young adult literatury ve výuce. Tento výzkum byl veden pomocí hloubkových polostrukturovaných rozhovorů – osobních a online – s vyučujícími literatury na středních školách. Navazuje tedy na teoretickou část, která popisuje vývoj a potenciál literatury pro mladé dospělé.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem této výzkumné části je zjistit, jakým způsobem je young adult literatura do výuky českého jazyka a literatury na středních školách začleňována, pokud již tato skutečnost nastala. Práce si neklade za cíl mapovat, jak často se tento literární fenomén do výuky skutečně dostane, ale spíše porozumět tomu, jaké konkrétní podoby může výuka daného žánru nabývat v praxi. Vzhledem k tomu, že většina oslovených pedagogů odpověděla, že literaturu pro mladé dospělé nevyučují, a rozhovor tedy neposkytnou, zaměřil se výzkum právě na tu menší část, kdy učitelé zařadili danou literaturu do svých osnov nebo si na ni vymezili ve vyučovacích hodinách speciální čas.

5.2 Výzkumný design, metody, vzorek a harmonogram

Pro účel této práce byl zvolen kvalitativní přístup k výzkumu, za účelem sběru dat konkrétně metoda polostrukturovaných rozhovorů s vyučujícími středních škol po celé České republice. Tento přístup byl zvolen kvůli lepšímu a hlubšímu porozumění tomu, jakým způsobem je young adult literatura začleňována do výuky. Zároveň se daly lépe posoudit motivace a samotné nadšení pedagogů do jejich výuky.

V rámci sběru dat bylo rozesláno zhruba osmdesát e-mailů na různé střední školy na území celé ČR se žádostí o rozhovor na dané téma. Výzkumný vzorek byl tedy vybírán náhodným výběrem. Bohužel zhruba na polovinu z nich nebyla žádná odezva. Některé e-maily se vrátily s odmítnutím nebo informací, že zkoumaná oblast literatury se na jejich škole nevyučuje, a rozhovor tedy nemůže být poskytnut. Pouze šest e-mailů se vrátilo s kladnou odpovědí, což umožnilo výzkum provést. Byl tedy stanoven harmonogram jednotlivých rozhovorů podle preferencí respondentů-vyučujících. Čtyři z těchto škol byla gymnázia (jedno soukromé) a dvě střední školy.

Samotné rozhovory pak probíhaly kombinovanou formou: buď osobně ve škole, popřípadě na jiném domluveném místě, nebo online vzhledem ke vzdálenosti a časovému vytížení obou zúčastněných stran. Rozhovor samotný probíhal maximálně dvacet minut, kdy byl přirozeně ukončen po zodpovězení všech potřebných otázek.

Při rozhovorech byly tvořeny důkladné poznámky ke každé otázce, který byly vyučujícímu položeny. Následně po ukončení rozhovoru byly poznámky roztřízeny a

zapsány nejdůležitější poznatky a odpovědi vyučujících, které byly později v textu použity jako citace. Poté došlo k systematickému třídění poznámek do kategorií podle opakujících se motivů, které reflektovaly klíčové oblasti zkoumaného tématu. Tato kategorizace tak umožnila interpretaci odpovědí a formulaci závěrů výstupu. Celý proces byl prováděn ručně bez použití jakýchkoliv softwarových nástrojů.

5.3 Struktura rozhovorů

Jak již bylo zmíněno, rozhovory probíhaly formou polostrukturovaného scénáře, aby bylo možné flexibilně reagovat na tok myšlenek pedagoga a případně rozvíjet jejich zkušenosti. Většina pedagogů sama mluvila dlouze a vášnivě k tématu, aniž by musela být příliš doptávána, v tomto případě se rozhovor stal ještě zajímavější.

Původně byly otázky rozděleny do dvou sad, a to pro ty vyučující, kteří danou oblast literatury vyučují, a pro ty, kteří ji nevyučují. Vzhledem k situaci a posměnění cíle výzkumu byla využita pouze první sada otázek, která se zaměřovala na školy, které již literaturu pro mladé dospělé implementovaly do výuky.

Znění otázek je uvedeno níže:

- Zařazujete young adult literaturu do výuky?
- Kdy young adult výuku zařazujete do výuky?
- Jakým způsobem vybíráte young adult literaturu pro výuku?
- Jak reagují studenti na young adult literaturu ve srovnání s klasickými literárními díly?
- Jak ji integrujete do výuky, tak aby byla relevantní pro jejich zkušenosti?
- Máte zkušenosti s tím, že tato literatura zvyšuje zájem studentů o čtení?
- Jakým způsobem podporujete porozumění literárním konceptům a technikám v rámci této literatury?
- Máte oblíbené žánry nebo autory, které vyzdvihujete?
- Existují u vás na škole nějaké čtecí kroužky / čtecí dílny?
- Jaké překážky jste zažili při výuce young adult literatury?
- Měla škola problém se zařazením young adult literatury do výuky?
- Jak vidíte budoucnost výuky young adult literatury na středních školách?
- Spolupracujete s knihovnou? Jakou?
- Jaké učebnice používáte?

5.4 Výzkumný vzorek

Jak již bylo zmíněno, výzkumu se zúčastnilo šest pedagogů vyučujících český jazyk a literaturu na středních školách v České republice. Čtyři respondenti vyučují na

gymnáziích (jeden z nich na soukromém gymnáziu) a dva na středních odborných školách. Pouze jedna vyučující měla na starosti jak žáky v učebním oboru, tak maturanty.

Z genderového hlediska šlo převážně o ženy. Výzkumný vzorek zahrnoval pět žen a jednoho muže. Všichni respondenti měli nějakou zkušenost se zařazením young adult literatury ve výuce nebo s jejím minimálním využitím v průběhu vyučování.

5.5 Limity výzkumu

Výzkum je limitován hned několika faktory, které je potřeba zohlednit při interpretaci výsledků. Prvním a velmi důležitým faktorem je minimální návratnost odpovědí. Přestože bylo osloveno přibližně 80 škol napříč celou Českou republikou, pokud přišla nějaká odpověď, byla zamítavá nebo obsahovala informaci, že zkoumaná literatura se na jejich škole nevyučuje. Rozhovory mohly tak být vedeny pouze s malým množstvím respondentů.

Dalším faktorem, který je potřeba zohlednit, je ten, že k úplnému porozumění tématu této práce chybí pohled samotných žáků středních škol. Tato perspektiva je sice krátce zmíněna v samostatné podkapitole, ale bylo by vhodné zařadit ji do samostatného výzkumného směru. Takový výzkum může být proveden v návaznosti na výsledky šetření provedeného s učiteli jako výzkumná aktivita v jiné kvalifikační práci.

Jako jeden z limitů může být brána skutečnost, že vlastně není jasné, do jaké míry se young adult literatura objevuje ve výuce. Z e-mailových odpovědí sice bylo možné se domnívat, že její zařazení není ideální, ale s jistotou tuto domněnku potvrdit nelze.

Posledním a poměrně důležitým faktorem je čas. Nemyslí se tím čas na vypracování práce, ale čas vyučujících, pro které není snadné ve svém nabitém rozvrhu najít prostor na další záležitosti. Výuka literatury a českého jazyka není okrajový předmět a přináší s sebou další skryté úkony.

5.6 Výsledky výzkumu

Tato část práce analyzuje odpovědi z rozhovorů získané od vyučujících českého jazyka a literatury. Všichni dotazovaní se v průběhu rozhovoru zmínili, že se při výuce řídí literárněhistorickým přístupem, přesto se snaží o nějakou inovaci ve svých literárních osnovách.

5.6.1 Ukotvení young adult literatury ve výuce

(1) Zařazujete young adult literaturu do výuky?

První otázka byla zodpovězena dříve, než došlo na samotný rozhovor. Již v e-mailové korespondenci bylo všem vyučujícím vysvětleno, jakým tématem se tato práce zabývá. Pět vyučujících řeklo, že young adult literaturu zařazují nějakým způsobem do běžné

výuky. Pouze V2 zmínil, že ji sám přímo nezařazuje, ale dostává se se žáky do situací, kdy zmíněný žánr využije.

(2) Kdy young adult výuku zařazujete do výuky?

Odpovědi vyučujících na tuto otázku ukazují různé přístupy k zařazování young adult literatury do výuky, které se odvíjejí od typu školy a způsobu výuky.

Dva vyučující z gymnázií uvedli, že young adult literaturu tematicky zařazují v oktávě, tedy v posledním ročníku osmiletého gymnázia. Tento způsob zařazení odpovídá i některým novějším učebnicím, které v závěrečných ročnících pracují s aktuálními žánry a tématy.

V4 uvedl, že se výuka v jejich škole odvíjí spíše od toho, kdy učitel třídu dostane. *„Pokud je učím už od začátku, tak vím, co jsme kdy probírali, a mohu jít spíše do hloubky. Problém je, když dostanu třídu v půlce jejich studia a nemám jistotu, co už probrali.“* Podle tohoto přístupu je poměrně těžké zařadit cokoli nového do výuky.

Další způsob byl spíše nahodilý. V3 přiznal, že young adult literaturu zařazuje spíše nahodile. Většinou když studenti donesou referát, který zapadá do této literatury, nebo když tematicky odpovídá žánru a autorovi, kterého právě probírají.

Zařazování young adult literatury do výuky závisí na typu školy i individuálním přístupu učitele. Zatímco na gymnáziích se objevuje systematické tematické zařazování zejména v posledních ročnících, na středních odborných školách je využívání young adult literatury spíše příležitostné a navazuje na konkrétní výukové situace.

(3) Jakým způsobem vybíráte young adult literaturu pro výuku?

Způsob výběru literatury pro výuku může ovlivňovat několik faktorů, přičemž nejdůležitějším z nich je podle dotazovaných vyučujících maturitní seznam. Tento seznam představuje základní seznam titulů, ze kterého čerpají při doporučování knih. Vzhledem k tomu, že knihy, které jsou v tom seznamu, jsou knihy určené k maturitní zkoušce, je pro učitele důležité doporučovat právě tyto knihy. V1, V3 a V5 k tomu dále uvedli, že se maturitní seznamy snaží neustále aktualizovat.

V3 uvedl, že zmínku o young adult literatuře vkládá i do svého běžného výkladu, a to tam, kde mu to tematický plán a probírané literární období umožňuje. *„Při výuce se u autorů, kteří psali pro děti a jejichž díla se dají dneska považovat za young adult, tak zmiňuji i tento žánr.“* Tento způsob umožňuje propojit klasickou literaturu modernějšími žánry, a studentům tak nabízí i širší kontext vývoje literatury.

Důležitou roli ve výběru knih hrají také čtenářské preference žáků. *„Snažím se vybírat tituly, které by je mohly bavit, ale občas je to složité...“* V3 naproti tomu občas není úplně spokojena se žakovským výběrem. *„Velmi často čteme Deník malého poseroutky, mně se to moc nelíbí, ale oni to mají rádi.“*

Jako jeden z důvodů, proč vyučující volí dané knihy, byly zmíněny i filmové adaptace. *„...podle filmu. Pokud vím, že je kvalitní a je podle předlohy.“* Toto tvrzení podpořit i V1, který zmínil, že se se studenty občas podívá na film.

Tituly, které se žákům také doporučují, mohou být i z učebnic nebo jiných učebních materiálů. V1 přímo ukazoval v jedné z učebnic stránku, ze které čerpá, a se kterou pracuje. „*Tady je vlastně vidět zpracování té kapitoly.*“ Používání takových materiálů usnadňuje učitelům práci a dává jim návod, jak pracovat dál se svými vlastním výběrem četby.

Z uvedených výpovědí je tedy patrné, že nejdůležitějším faktorem pro výběr literární četby je maturitní seznam, který se polovina respondentů snaží pravidelně aktualizovat o nové tituly. Stejně významnou roli hrají také čtenářské preference žáků, které se vyučující snaží respektovat.

5.6.2 Preference žáků

(4) Jak reagují studenti na young adult literaturu ve srovnání s klasickými literárními díly?

Reakce studentů na young adult literaturu jsou různé. „*Jak studenti reagují na...?*“ „*Jak kdo,*“ uvedl V1, „*obecně jsou nadšenější, když nemusí číst klasiky, ale je to spíše individuální.*“ V1 také uvedl, že zájem studentů o tento fenomén převažuje v prvním a druhém ročníku střední školy, a pak zájem opadá a směřuje k jiným literárním žánrům. S tím souhlasí i V6, který doplnil: „*Baví je to spíše na začátku, ale později přecházejí na fantasy nebo detektivky.*“ S přibývajícím věkem tedy studenti preferují jiné literární žánry než dříve.

Žáci také reagují rozdílně podle genderu. „*Kluci čtou spíše fantasy. Eragon třeba, nebo Sapkowski. Holky mají rády spíše romány, první lásky a tak.*“ U chlapců se tedy zájem přesouvá spíše k fantasy a dobrodružnější literatuře, na rozdíl od dívek, jejichž zájem se spíše soustředí na zamilované romány.

Rozdíl nastal i mezi studenty maturitních ročníků a odborného učiliště, kde V3 uvedl, že učni jsou nadšenější četbou, která jim je jazykově i obsahově bližší. Naproti tomu reakce maturantů záleží spíše na jejich preferencích a přípravě na maturitní zkoušku, kde klasická literární díla hrají hlavní roli.

Reakce studentů na young adult literaturu jsou velmi individuální a ovlivňují je nejen věk, osobní preference, ale také obor, který se rozhodli studovat. Obecně lze konstatovat, že mladší studenti a žáci učebních oborů YA literaturu přijímají pozitivněji, na rozdíl od vyšších ročníků a maturantů, jejichž zájmy se více přesouvají k jiným žánrům. S přibývajícím věkem se tvoří navíc i genderové rozdíly.

5.6.3 Integrace, motivace a rozvoj literárních dovedností prostřednictvím young adult literatury

(5) Jak ji integrujete do výuky, tak aby byla relevantní pro jejich životní zkušenosti?

V odpovědi na tuto otázku došlo u vyučujících ke shodě. Všichni se shodli, že klíčovým prvkem pro integraci young adult do výuky je práce s textem. Po přečtení úryvku z knihy nebo učebnice studenti diskutují nad jeho obsahem. V4 tento způsob využívá, pokud chce rozproudit diskusi. „*Snažím se, aby se k textu vyjádřili všichni. U textů, které je víc baví, se to většinou podaří.*“

Také jak už bylo zmíněno, V3 ji vkládá do své běžné výuky, kdy young adult zmiňuje v kontextu autorů, jejichž knihy odpovídají dnešní young adult literatuře. V1 a V4 se naproti tomu dostávají ke zmiňované literatuře v průběhu posledního ročníku. V literárněhistorickém pojetí výuky se k ní učitelé dostávají právě touto dobou.

Integrace young adult literatury do výuky probíhá tedy zejména prostřednictvím práce s textem a následné diskuse, která umožňuje studentům rozvíjet kritické myšlení. Někteří učitelé rovněž začleňují zmínky o young adult literatuře ve svém výkladu, čímž umožní studentům udělat si lepší představu o tomto literárním fenoménu.

(6) Máte zkušenosti s tím, že tato literatura zvyšuje zájem studentů o čtení?

Že by young adult literatura přímo zvyšovala zájem o čtení, nikdo z vyučujících přímo potvrdit nemohl. „*Nedomnívám se, že by zařazení literatury do výuky zvýšilo zájem ke čtení,*“ prohlásil V2, který popisovanou literaturu do výuky nezařazuje. Podle jeho názoru se žáci, kteří do té doby nečetli téměř nic, nenadchnou jen tak pro jakoukoliv knihu.

Ostatní vyučující se spíše domnívají, že doporučování a samotné vyučování young adult literatury může pomoci žákům objevit žánr, který by je mohl bavit. „*I kdyby to mělo začít bavit jen jednoho...*“ jsou slova V5, který věří, že jeho snaha má smysl, i když se povede oslovit jen malou část třídy. Zbylí učitelé se také domnívají, že doporučování a práce s texty, které jsou žákům o něco bližší, by jim mohly ukázat, že čtení nemusí být jen povinnost, ale i zábava.

Vyučující se v názorech na přímý vliv young adult literatury na zvýšení zájmu o čtení rozcházejí. Většina sice věří, že doporučování knih bližších zkušenostem žáka může některé z nich navést ke čtení, ale nikdo to nemůže potvrdit s jistotou.

(7) Jakým způsobem podporujete porozumění literárním konceptům a technikám v rámci této literatury?

V odpovědi na tuto otázku se ukázalo, že většina vyučujících pracuje s young adult literaturou jako s klasickými díly. V1, stejně jako V5, uvedl, že pracuje s učebnicemi a pracovními sešity, kde jsou úlohy již dopředu připraveny. V1 popsal následující: „*Je tam vždycky nějaký text a k tomu se vážou úkoly. Je to stejné jako s klasickými díly.*“ Tyto materiály pracují s literárními motivy a stylistickými prostředky, stejně jako tomu

bývá u klasických děl. Nezáleží tedy na tom, s jakým textem pedagog pracuje. Text je v tomto případě chápán jen jako prostředek k rozvoji čtenářských a interpretačních dovedností žáků.

Odlišný přístup má V2, který uvedl, že texty, které spadají do young adult, mu slouží jako ukázka při hodinách tvůrčího psaní. Tam slouží jako ukázky různých literárních motivů a stylistických technik. Studenti si na textech ukazují, jakým způsobem jsou v knize vytvořeny charaktery postav nebo literární motivy. Tento způsob práce s literaturou pro děti a mládež je sice jiný než u ostatních pedagogů, ale nedá se popřít, že pomáhá studentům rozvíjet porozumění literárním technikám.

Většina vyučujících tedy pracuje s literaturou pro mladé dospělé jako s klasickým dílem. Využívá předem připravené materiály v učebnicích nebo pracovních sešitech. Jeden z vyučujících využívá texty young adult literatury i v rámci tvůrčího psaní, kde slouží jako praktické ukázky konstrukce příběhu a charakterů. Oba přístupy ukazují, že young adult literatura může být materiálem pro rozvoj literárního myšlení žáků.

Zajímavý poznatek který vzešel z rozhovorů byl, že polovina učitelů propojuje výuku literatury i s jinými předměty. Dva vyučující učili zároveň i dějepis, a tak literární autory a díla dávali do kontextu s dějepisnými daty. Tento přístup je velmi zajímavý a domnívám se, že je důležitý pro zasazení autora do určité doby. Autoři a jejich díla se sice učí s daty, ale propojení toho, že „dílo, o kterém zrovna mluvíme, vyšlo ve stejné době, kdy se stala tato důležitá událost“ může být opravdu zajímavý poznatek a leckdy i překvapivé zjištění.

5.6.4 Preferované tituly učitelů

(8) Máte oblíbené žánry nebo autory, které vyzdvihujete?

Všichni vyučující měli nějaké tituly, které často zmiňují nebo je doporučují k četbě svým studentům. Mezi ty novější autory patřila jednoznačně J. K. Rowling se svou sérií „Harry Potter“, která je oceňována jak mladšími čtenáři, tak i těmi dospělými.

Z jednotlivých titulů to byly série „Hunger Games“ a román „The Fault in Our Stars“. Obě tato díla jsou významnými reprezentanty young adult literatury pro svou tematizaci složitých témat. Další zmiňované byly „Ranger's apprentice“ (Hraničářův učeň) a „Prašina“.

Kromě těch novějších titulů zmiňovali vyučující i starší autory. Především V3 měla seznam starších autorů, které zmiňuje a doporučuje. „*Nejnovější knihy už nestíhám tolik sledovat a moc toho o nich nevím.*“ Právě proto učitel spíše nabízí Marka Twaina, Jacka Londona nebo Charlese Dickense. Tito autoři sice psali v jiné době, ale jejich díla se dají v současnosti zařadit mezi literaturu pro mladé dospělé.

Vyučující doporučují jak moderní, tak klasické autory. Studenti si tak mohou vybrat, který styl textu je jim bližší, a hledat tak podobná díla. Mezi nejčastěji zmiňované patří J. K. Rowling Suzanne Collins a John Green, zatímco z klasických autorů jsou

preferování Mark Twain, Jack London a Charles Dickens. Na tomto výběru je vidět snaha učitelů poskytnout žákům co největší možnost výběru literárních textů a stylů.

(9) Existují u vás na škole nějaké čtecí kroužky / čtecí dílny?

Na tuto otázku odpověděli tři z dotazovaných vyučujících kladně. Ve školách, kde vyučují, existují čtecí kroužky nebo čtecí dílny, které jsou určeny pro žáky, které čtení baví a chtěli by si o knihách promluvit s lidmi, kteří mají stejné zájmy.

Studenti si do těchto aktivit mohou přinést jakoukoliv knihu podle vlastního výběru. Výběr není nijak omezen, a žáci si tak mohou přinést cokoli, co je baví. „*Máme čtecí dílny,*“ zmiňuje V4, „*žáci si tam nosí, co chtějí. Velmi často se tam objevují knihy, co spadají právě do young adult.*“ Tyto informace také potvrzuje V1, který ještě dodává, že mají pro studenty univerzální pracovní listy, které lze navázat na jakýkoliv text nebo knihu.

Čtecí kroužky nebo dílny jsou pro studenty ideální k rozvoji čtenářství. Nejenže mohou volně diskutovat nad textem se svými spolužáky a tím si procvičovat formulování myšlenek, ale také si procvičují čtenářskou gramotnost. Tyto dílny mají ale i jiný potenciál. Žáci se mohou seznámit s jinými stejně starými lidmi a najít si nové přátele skrze oblíbený koníček.

5.6.5 Překážky zařazení young adult literatury do výuky

(10) Jaké překážky jste zažili při výuce young adult literatury?

Většina vyučujících uvedla, že při výuce young adult literatury si nevzpomínají na žádné problémy. Nevybavují si, že by jim cokoli bránilo v zařazování tohoto typu literatury do výuky, pokud o to měli zájem.

Jediné, co bylo zmiňováno, se týkalo nedostatečného zásobení školních knihoven. „*Máme nějaké pozůstatky školní knihovny, ale chtělo by to rozsáhlou aktualizaci,*“ přiznal V2. Stejně tvrzení měl i V5, který by ocenil, kdy škola dokoupila nové tituly do jejich knihovny. V menších městech by mohla nedostatečně zásobená školní knihovna představovat problém, zvláště pokud by město nemělo vlastní knihovnu. Tento problém se však netýkal přímo young adult literatury, i když ani ona není příliš zastoupena ve školních knihovnách, ale obecně celého knižního fondu školy.

Výuka young adult literatury není podle dotazovaných vyučujících spojena se žádnými překážkami. Jediným problémem, který byl uveden, je nedostatečně zásobená školní knihovna, která omezuje studenty, kteří by chtěli fondy knihovny využít, ve výběru. Tento problém však není vnímán jako zásadní.

(11) Měla škola problém se zařazením young adult literatury do výuky?

Odpovědi vyučujících ukázali, že škola samotná neměla se zařazením young adult literatury do výuky žádný problém. V1 a jeho kolega byli přímo ti, kdo ve škole, kde vyučují, zavedli literaturu do výuky. „*Začali jsme se poohlížet po nějakých modernějších učebnicích. V těch, co jsme vybrali, se vaše literatura objevuje právě tady na té stránce.*“

V5 a V6 se shodují, že kdyby se rozhodli young adult literaturu přímo zařadit do svých osnov a věnovat jí více času než doposud, nemyslí si, že by s tím škola měla problém. V2 prohlásil: *„Škole to může být jedno. Záleží pouze na mém rozhodnutí.“* Toto ukazuje, že výuka young adult literatury by nepředstavovala pro školy žádný problém, a záleží tedy jen na vyučujícím.

Z uvedených výpovědí je tedy jasné, že škola na zařazení young adult literatury do učebních osnov nemá žádný vliv. Jestli se tak stane, záleží tedy pouze na učiteli a jeho ochotě, času a případně zájmu o dané téma.

Všichni respondenti si v průběhu rozhovoru stěžovali na nedostatek času. Což je jeden z důvodů, proč se tato literatura nedostává do výuky tak často. Zvláště pokud je výklad literárněhistorický. Z tohoto důvodu jsou učitelé rádi, když na konci posledního ročníku zvládnou se studenty dobrat ty nejdůležitější autory a připravit je na maturitní zkoušku. K tomu se také váže, že V3 přiznal, že mladší autory a tedy i autory young adult literatury, kterými se zabýval za dob svého studia na vysoké škole, do výuky ani nezařazuje.

5.6.6 Příležitosti pro práci s young adult literaturou

(12) Jak vidíte budoucnost výuky young adult literatury na středních školách?

Někteří učitelé se domnívají, že nějaké větší rozšíření young adult výuky není v tuto chvíli možné. Upozorňují hlavně na nedostatek času, který je na výuku literatury poskytnut. U učňovských oborů je nízká dotace hodin literatury, u maturitních ročníků je nutné probrat tituly spojené s maturitní zkouškou a dotknout se alespoň okrajově každého důležitého literárního období. *„Musím se věnovat hlavně přípravě k maturitě,“* potvrzuje toto tvrzení V6. Stejně tak V5: *„V druhé polovině školního roku už se snažím směřovat výuku k přípravě na maturitu.“* Pro vyučující i pro studenty je důležité se poctivě připravit na nadcházející maturitní zkoušku, a tak se vlivem literárněhistorického pojetí výuky často nedostanou až do současnosti, nebo se jí pouze dotknou.

V1 má ale jiný názor a namítá, že záleží na vyučujícím, jak se k problému postaví a zda se sám rozhodne do výuky nějaké části z dané problematiky zařadit. Věří, že i v rámci současných osnov je možné najít příležitost, jak literaturu pro mladé dospělé integrovat do výuky.

Budoucnost young adult literatury ve školách je nejistá. Někteří vyučující poukazují na nedostatek času a potřebu přednosti, kterou má maturitní zkouška. To je určitě pravda. Příprava na maturitní zkoušku by se neměla podcenit, přesto se najdou možnosti, jak zařadit literaturu pro mladé dospělé více do výuky. Existují učebnice, které texty s young adult literaturou obsahují, a také existují školy, které je využívají. Proto nedostatek času nepředstavuje hlavní problém. Problémem je spousta drobností, které tomu zabraňují.

(13) Spolupracujete s knihovnou? Jakou?

Čtyři vyučující uvedli, že spolupracují s místní knihovnou nebo s větší knihovnou ve městě. „*Chodíme s žáky do knihovny. Paní knihovnice představí žákům některé knihy, nějaké jim doporučí a oni se pak většinou sami rozhlédnou.*“ Takto popisuje V1 svoji zkušenost s návštěvami místní knihovny.

V2 ale popsal úplně jinou spolupráci. Starší žáci jejich školy knihovnu nenavštěvují, ale díky dřívějším kontaktům spolupracuje V2 s knihovnou ze vzdáleného města. Knihovnice tamní pobočky mu pravidelně posílá seznam nejčtenějších titulů, které V2 pak dále doporučuje žákům.

Ti, kteří s knihovnou nespolupracují, uvedli, že zatím se nevyskytla spolupráce, která by je zaujala, ale neměli by nic proti tomu, kdyby se něco takového naskytlo.

V1 a V2 také zmínili, že před pandemií covidu-19 spolupracovali s knihovnami blíže. Zároveň oba respondenti přiznali, že by byli rádi, kdyby se nějaká taková příležitost znovu naskytla. Odkazovali na to, jak již bylo zmíněno, kvůli špatnému stavu svých školních knihoven.

Spolupráce škol s knihovnami je součástí podpory čtenářství. Žáci mají možnost využívat městské i školní knihovny a podpořit tak svůj vztah ke čtení. Přesto však učitelé zmiňují otřesný stav školních knihoven, které nemohou dostatečně podpořit čtenářské zájmy studentů. Přesto ne všechny školy spolupráci s knihovnami navázaly a nevidí to jako úplnou nutnost, i když by se přímo spolupráci nebránily. Na rozdíl od toho školy, které mají kontakty s knihovnou ve svém okolí, si nemohou na spolupráci stěžovat. Přesto by ale uvítaly, kdyby se ukázala nějaká další možnost, jak s knihovnou spolupracovat zase nějak jinak.

(14) Jaké učebnice používáte?

Všichni dotazovaní vyučující se v odpovědích zmínili o využívání učebnic z nakladatelství Didaktis. Toto nakladatelství bylo nejčastěji označováno jako hlavní zdroj pro výuku literatury. V1 uvedl: „*Ty učebnice jsou opravdu moc hezky zpracované. Jsou přehledné a dobře se mi s nimi pracuje.*“ Takto označoval nejnovější vydání Nová Literatura, konkrétně měl v ruce třetí díl.

V2 měl poněkud odlišný názor. Přestože uvedl, že Novou Literaturu také používá, jedná se pouze o první dva díly. Je to podle jeho slov proto, že autory řadí trochu jinak a radši si materiály utvoří podle sebe. Stejně tak to měl i V3, který si celé učební materiály vytvořil pomocí různých učebnic. Stejně jako V2 to podložil tvrzením, že si radši materiály předem připraví sám.

Kromě učebnic nakladatelství Didaktis byli zmiňováni také další vydavatelé, především Taktik a Fraus, jejichž materiály někteří vyučující také využívají, a to buď doplňkově, nebo při tvorbě svých podkladů k výuce.

Vyučující nejčastěji pracují s učebnicemi nakladatelství Didaktis, které vnímají jako kvalitnější a velmi dobře zpracované. Někteří učitelé je využívají po celou dobu

výuky, jiní spíše podpůrně nebo v kombinaci s vlastními materiály. Jako doplňkové zdroje byly zmíněny také učebnice nakladatelství Taktik a Fraus.

Z rozhovoru s V2 vzešla zajímavá informace. V2 uvedl, že má v rámci své výuky prostor na hodinu čtení, kdy si všichni žáci vezmou knihu a čtou si. Prohlásil, že studenti tyto hodiny oceňují a opravdu je většinou všichni využívají ke čtení. *„Některým se nejdříve nechce, ale když vidí, že opravdu všichni čtou, tak se taky připojí.“* Pro tyto hodiny mají svoje vlastní knihy nebo si je mohou zapůjčit ve školní knihovně. V2 se praktikování těchto hodin jeví lepší, než samotná výuka literatury pro mladé dospělé, zvláště když si studenti mohou přinést opravdu cokoliv, co je zajímavá a formovat tím své čtenářské návyky a slovní zásobu.

5.7 Limity výzkumu

Výzkum je limitován hned několika faktory, které je potřeba zohlednit při interpretaci výsledků. Prvním a velmi důležitým faktorem je minimální návratnost odpovědí. Přestože bylo osloveno přibližně 80 škol napříč celou Českou republikou, pokud přišla nějaká odpověď, obsahovala zamítavé stanovisko, případně informaci, že zkoumaná literatura se v jejich škole nevyučuje. Rozhovory mohly tak být vedeny pouze s malým množstvím respondentů.

Dalším faktorem, který je potřeba zohlednit, je ten, že k úplnému porozumění tématu této práce chybí pohled samotných žáků středních škol. Tato perspektiva je sice krátce zmíněna v samostatné podkapitole, ale bylo by vhodné zařadit ji do samostatného výzkumného směru. Takový výzkum může být proveden v návaznosti na výsledky šetření provedeného s učiteli jako výzkumná aktivita v jiné kvalifikační práci.

Za jeden z limitů může být považována skutečnost, že vlastně není jasné, do jaké míry se young adult literatura objevuje ve výuce. Z e-mailových odpovědí sice bylo možné se domnívat, že její zařazení není ideální, ale s jistotou tuto domněnku potvrdit nelze.

Poslední a poměrně důležitý faktor představuje čas. Nemyslí se tím čas na vypracování práce, ale čas vyučujících, kteří mají nabitě své pracovní rozvrhy a je pro ně složité udělat si prostor na cokoliv dalšího.

5.8 Diskuse a shrnutí výzkumu

Z výzkumu vyplynulo, že všichni dotazovaní učitelé staví svoji výuku na literárněhistorickém přístupu, který stále převládá ve školském prostředí.⁷³ Přesto se spousta z nich snaží výuku oživit a přizpůsobit ji potřebám a žádostem studentů. Young adult literatura v tomto případě slouží jako most mezi školní a domácí četbou. Tato zjištění korespondují i s výzkumem M. Leitkepové, která v části své diplomové práce zmiňuje, že učitelé vnímají zájem žáků o young adult literaturu, ale jen malá část z nich ji do výuky skutečně zařazuje.⁷⁴ Zjištění tohoto výzkumu ukázala, že někteří učitelé zařazují literaturu pro mladé dospělé běžně do svých literárních osnov, zatímco jiní ji využívají spíše jako zpestření běžné výuky. Bylo také zjištěno, že tato literatura může být využita pro diskusi mezi žáky nad tématem nebo jako ukázka pro tvůrčí psaní.

Reakce studentů na young adult literaturu jsou podle vyučujících většinou pozitivní. Podle výzkumu profesora Trávníčka jsou nejoblíbenější žánry pro čtenáře ve věku 15-24 let fantasy, sci-fi a horory.⁷⁵ Stejně poznatky potvrzuje i výzkum „České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021“, kde je uvedeno, že mládež ve věku 15-19 let preferuje spíše fantasy, sci-fi, dobrodružné nebo dystopické žánry.⁷⁶ Přesto bylo při výzkumu upozorněno na individuální rozdíly mezi studenty i mezi jednotlivými typy škol. Toto tvrzení rovněž podporuje výše zmiňovaný výzkum, který uvádí, že dívky čtou spíše romány, romantické knihy a klasiku. U chlapců převládají knihy spíše dobrodružné, fantasy nebo hororové.⁷⁷ Záleží hlavně na učiteli, aby dokázal odhadnout, který titul by žáky mohl zaujmout, a který už se pro ně příliš nehodí.

Mezi zmiňované problémy, které brání zařazení young adult literatury do výuky, patří čas. Na vyučující je vyvíjen tlak, aby stihli probrat všechny autory a období spojené s maturitní zkouškou a literárním kánonem. Ke stejnému závěru došla i M.

⁷³ PETERKA, Josef. Svědectví studentů o literatuře na středních školách. In: Český jazyk a literatura [online]. 68(5), s. 219–220 [cit. 2025-04-12]. Dostupné z: https://uceb-nice.fraus.cz/file/edee/2020/11/casopis-5_s209-260_2018-05-21_web.pdf

⁷⁴ LEITKEPOVÁ, Marie. Vybrané faktory ovlivňující zařazení či nezařazení současné a populární literatury do středoškolského kánonu. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jkrdc/>.

⁷⁵ TRÁVNÍČEK, Jiří, 2024. Ohrožený druh?: kolik, jak a co čteme a co si se čtením spojujeme (2023). Brno: Host. ISBN 978-80-275-2242-2.

⁷⁶ FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Hana LANDOVÁ, Pavlína MAZÁČOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Vít RICH-TER, 2022. České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021. Brno: Host. ISBN 978-80-275-1378-9.

⁷⁷ Tamtéž

Leitkepová ve své práci, která se obecně zaměřovala na populární literaturu.⁷⁸ U oborů zakončených výučním listem tento problém sice není, ale nedisponují takovým počtem vyučovacích hodin českého jazyka. Hodinové dotace se pohybují v závislosti na studovaném oboru, ale většinou nedosáhnou na stejný počet hodin jako u maturitní obory, které se pohybují na 4-5 hodinách za týden.⁷⁹ Gymnázia mají oproti učňovským oborům stanovenou minimální časovou dotaci za 4 roky na dvanáct hodin.⁸⁰

Výzkum tedy neukázal jednotný systém výuky young adult literatury, ale spíše představil různé individuální způsoby, přístupy učitelů k dané problematice. Tyto příklady mohou sloužit jako inspirace pro jiné vyučující, kteří by chtěli do své výuky implementovat něco nového. Výzkumné výsledky mohou být také impulzem pro další bádání v této zajímavé a zdánlivě okrajové problematice.

⁷⁸ LEITKEPOVÁ, Marie. Vybrané faktory ovlivňující zařazení či nezařazení současné a populární literatury do středoškolského kánonu. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jkrdc/>.

⁷⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Databáze všech RVP SOV od 1. 9. 2023. Online. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/databaze-vsech-rvp-sov-od-1-9-2023/>.

⁸⁰ BALADA, Jan, c2007. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze [cit. 2025-04-29]. ISBN 978-80-87000-11-3.

6 Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala výukou young adult literatury na středních školách v České republice. Záměrem nebylo pouze přiblížit literaturu pro mladé dospělé, ale zjistit, jakým způsobem se tento žánr zařazuje do výuky na školách. Teoretická část představila zmíněnou literaturu v průběhu století, kdy se tento fenomén vyvíjel. Zároveň ukázala jazykovou a tematickou dostupnost mladým čtenářům. Dále byla věnována pozornost literatuře ve vzdělávání a v návaznosti na to čtenářské gramotnosti a výuce literatury.

Výzkumná část byla postavena na polostrukturovaných rozhovorech se šesti pedagogy. Tato část se soustředila na konkrétní případy, kdy byla literatura pro mladé dospělé zařazena do výuky a jakým způsobem se s ní pracovalo. Z rozhovorů vyplynulo, že ačkoliv všichni vyučující pracují s literárněhistorickým přístupem a primárně se věnují kanonickým dílům, najdou si ve výuce čas promluvit si se studenty o young adult literatuře. V těchto případech je literatura pro mladé dospělé využívána jako vedlejší četba, k diskusi nad různými tématy nebo jako ukázka při tvůrčím psaní.

Pedagogové vnímají spíše pozitivní recenze studentů na danou literaturu a tituly, které jsou jim tematicky i jazykově bližší. Bohužel vzhledem k nedostatku času na výuku literatury, zůstává young adult literatura stále spíše jen okrajové zpestření vyučovací hodiny.

Bakalářská práce nabízí pohled ze strany pedagogů. Tento závěr je důležitý, neboť jsou tak vidět i překážky a problémy, kvůli nimž není young adult literatura pevnou součástí výuky. Následně by bylo vhodné zjistit i pohled studentů na dané téma – například zda by oni ocenili ve výuce literatury možnost více zařadit žánry a tematiku, které jsou jim bližší.

Použité zdroje

ALLRED, Johnny B. a Michael E. CENA, 2020. Reading Motivation in High School: Instructional Shifts in Student Choice and Class Time [online]. 64(1), 27-35. ISSN 1081-3004. Dostupné z: doi:10.1002/jaal.1058

ALTMANOVÁ, Jitka, 2011. Čtenářská gramotnost ve výuce: metodická příručka. Vydání: první. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. ISBN 978-80-86856-98-8. Dostupné také z: https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/Publikace/vup/ctenarskagramotnost_final.pdf

AMELIA, Kiki Rizki a Fitri NOVIA, 2021. Enhancing Young Adult Literature to Improve Reading Ability. Linguists: Journal Of Linguistics and Language Teaching [online]. 2021-12-23, 7(2), 87-94. ISSN 2656-5765. Dostupné z: doi:10.29300/ling.v7i2.5332

AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION. "The Chocolate War" tops 2004 most challenged book list [online]. 11. února 2005. Dostupné z: <https://www.ala.org/news/news/pressreleases2005/february2005/2004mostchallengedbook>

BALADA, Jan, c2007. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 978-80-87000-11-3.

BOLD, Melanie, 2021. The Thirteen Percent Problem Adult Market, 2017-2019 edition: Authors of Colour in the British Young Adult Market, 2017-2019 edition. The International Journal of Young Adult Literature [online]. 2021-11-12, 2(1), 1-35. ISSN 2634-5277. Dostupné z: doi:10.24877/IJYAL.37

BOROVÍČKA, Lukáš, Michal ČUŘÍN, Erik GILK, David JIRSA, Iva SVOBODOVÁ, Dana ŠMAJSTRLOVÁ a Alena ZACHOVÁ. Nová literatura pro střední školy. Brno: Didaktis. ISBN 978-80-7358-315-6.

CART, Michael, 2016. Young adult literature: from romance to realism. Third Edition. Chicago: Neal-Schuman. ISBN 978-0-8389-1462-5.

CART, Michael. The Value of Young Adult Literature. YALSA [online]. 8. 5. 2008. Dostupné z: <https://www.ala.org/yalsa/guidelines/whitepapers/yalit>

CAWELTI, John G., 1976. Adventure, Mystery, and Romance: formula stories as art and popular culture. Chicago: University of Chicago Press.

CERMAT, Katalog požadavků z českého jazyka a literatury, 2018

CRENSHAW, Kimberle, 1991. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. Stanford Law Review [online]. 43(6). ISSN 00389765. Dostupné z: doi:10.2307/1229039

CROWE, Chris, 2001. Young Adult Literature: The Problem with YA Literature. The English Journal [online]. 90(3). ISSN 00138274. Dostupné z: doi:10.2307/821338

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. Čtenářská gramotnost – tematická zpráva [online]. Praha: ČŠI, 2024. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2024_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ_Ctenarska_gramotnost_fi-nal_12032024.pdf

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. PISA 2022 – čtenářská gramotnost [online]. Praha: ČŠI, 2023. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Pri-lohy/2023_p%C5%99%C3%ADlohy/Me-zin%C3%A1rodn%C3%AD%20%C5%A1et%C5%99en%C3%AD/PISA_2022_e-verze-9.pdf

DAY, Sara K., 2013. Reading like a girl: narrative intimacy in contemporary American young adult literature. Jackson: University Press of Mississippi. Children's literature association series. ISBN 9781621039600. Dostupné také z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=1113455>

DUNNING, Stephen, 1962. Criticism and the "Young Adult Novel." The High School Journal. 45(5), 208-213.

eČEŠTINA.cz. Doporučená četba pro střední školy [online]. Dostupné z: <https://www.ecestina.cz/doporucena-cetba-pro-stredni-skoly/#:~:text=G.%20Boccaccio%3A%20Dekameron>

ERIKSON, Erik H., [1968]. Identity: youth and crisis. New York. ISBN 03-933-1144-9.

FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Hana LANDOVÁ, Pavlína MAZÁČOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Vít RICHTER, 2022. České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021. Brno: Host. ISBN 978-80-275-1378-9.

GLAUS, Marci, 2014. Text Complexity and Young Adult Literature [online]. 57(5), 407-416. ISSN 10813004. Dostupné z: doi:10.1002/jaal.255

HENDRY, Natalie Ann, 2013. Harry Potter and the Millennials: research methods and the politics of the Muggle generation. International Journal of Social Research Methodology [online]. 2013-07-09, 17(6), 742-743. ISSN 1364-5579. Dostupné z: doi:10.1080/13645579.2014.959323

HOMOLOVÁ, Kateřina, 2008. Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-641-3

JINDRÁČEK, Václav, 2018. Literární výchova v období kurikulární reformy: rekapitulace vzdělávacích koncepcí, kvalita výuky a její výzkum. Paidagogos [online]. 2018(1-2), 42-80. Dostupné z: <https://www.paidagogos.net/issues/2018/1-2/article.php?id=4>

KAPLICKÁ YAKIMOVA, Vera, 2015. Literární kánon a překračování hranic: formování literárního kánonu v cizím prostředí. Praha: Academia. Episteme : edice Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Theoria. ISBN 978-80-200-2585-2.

KOSS, Melanie D. a Eli TUCKER-RAYMOND, 2010. Representations of Digital Communication in Young Adult Literature Commentary: Science Fiction as Social Commentary. The ALAN Review [online]. 2010-09-01, 38(1). ISSN 1547-741X. Dostupné z: doi:10.21061/alan.v38i1.a.5

KOSTEČKA, Jiří, 2014. O výchově ke čtenářství na střední škole. Speciál pro střední školy [online]. 2025(3). Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/casopisy/special-pro-stredni-skoly/o-vychove-ke-ctenarstvi-na-stredni-skole.m-5270.html>

KRÁLÍKOVÁ, Andrea, 2020. Pitva literatury: Co prozrazují diskuse o maturitním kánonu. Výuka literatury. 16(15), 5. ISSN 1803-6635.

KULKA, Tomáš, 2014. Umění a kýč. Vyd. 3. Praha: Torst. ISBN 978-80-7215-477-7
LECLERC, Tresa, 2024. Writing sensitively: defining sensitivity in the literary sphere. New Writing [online]. 2024-07-02, 21(3), 288-298. ISSN 1479-0726. Dostupné z: doi:10.1080/14790726.2024.2325996

LEITKEPOVÁ, Marie. Vybrané faktory ovlivňující zařazení či nezařazení současné a populární literatury do středoškolského kánonu. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jkrdc/>.

LYTTLE, Stephanie, 2022. Challenging the Love Triangle in Twenty-First-Century Fantastic Young Adult Literature. *The International Journal of Young Adult Literature* [online]. 2022-11-02, 3(1), 1-19. ISSN 2634-5277. Dostupné z: doi:10.24877/IJYAL.80

MAYCOCK, Angela. Timeline entry for 1993: Go Ask Alice [online]. Intellectual Freedom Blog, 14. září 2012. Dostupné z: <https://www.oif.ala.org/timeline-entry-for-1993-go-ask-alice/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Databáze všech RVP SOV od 1. 9. 2023. [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/databaze-vsech-rvp-sov-od-1-9-2023/>.

NILSEN, Alleen Pace, 2013. Reminiscing: One Perspective on ALAN's Beginnings. *The ALAN Review* [online]. 2013-05-01, 40(3). ISSN 1547-741X. Dostupné z: doi:10.21061/alan.v40i3.a.1

PETERKA, Josef. Svědectví studentů o literatuře na středních školách. In: *Český jazyk a literatura* [online]. 68(5), s. 219–220. Dostupné z: https://uceb-nice.fraus.cz/file/edee/2020/11/casopis-5_s209-260_2018-05-21_web.pdf

RADVÁKOVÁ, Věra, 2016. Práce s textem na střední škole. *ORBIS SCHOLAE* [online]. 2016-05-18, 9(3), 87-109. ISSN 2336-3177. Dostupné z: doi:10.14712/23363177.2016.6

SADLIN, Brooke, 2021. The Hunger Games Trilogy and Young Adult Dystopian Literature: Guiding Adolescents in Addressing the Issues of Media, Power, Guiding Adolescents in Addressing the Issues of Media, Power, and Violence. *Fant Memorial Library* [online]. 5(1). Dostupné z: <https://athenacommons.muw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=merge>

SHAVIT, Zohar 2009. *Poetics of Children's Literature*. University of Georgia Press. ISBN 978-0-8203-3481-3

Soukal, Josef. Maturitní kánon spisovatelů a literární historie na střední škole. *A Scetinařů.cz* [online]. 2024-04-10. Dostupné z: <https://www.ascestinaru.cz/josef-soukal-maturitni-kanon-spisovatelu-a-literarni-historie-na-stredni-skole/>

STEWART, Emma, 2013. Bridging the Gap: An Inquiry into New Adult as a Viable Category of Fiction. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management* [online]. 2013-04-04, 9(1). ISSN 1923-6530. Dostupné z: doi:10.5931/djim.v9i1.3347

ŠTRPKOVÁ, Kateřina, Eva JIŘIČKOVÁ a Lenka JEDLIČKOVÁ, 2022. Literatura: pracovní učebnice pro střední odborná učiliště s maturitou : v souladu s RVP. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-450-4.

THOMAS, Robert McG. Lee Hadley, 60, Half of a Beloved Writing Team. *The New York Times* [online]. 1995-09-26. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1995/08/26/obituaries/lee-hadley-60-half-of-a-beloved-writing-team.html>

TOMAN, Jaroslav, 2000. Trivialita a kýč v literatuře pro děti a mládež. CERM. ISBN 80-7204-140-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2024. Ohrožený druh?: kolik, jak a co čteme a co si se čtením spojujeme (2023). Brno: Host. ISBN 978-80-275-2242-2.

TRITES, Roberta Seelinger, 2000. Disturbing the universe : power and repression in adolescent literature. University Of Iowa Press. ISBN 978-0-87745-745-3.

TRITES, ROBERTA SEELINGER, 2018. Twenty-First-Century Feminisms in Children's and Adolescent Literature [online]. 2018-01-17 [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: doi:10.2307/j.ctv5jxnst

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání, 2012. Vyd. 2., rozš. a přeprac. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

WOLF, Shelby, Karen COATS, Patricia ENCISO a Christine JENKINS, 2011. Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature [online]. Routledge. ISBN 978-0-203-84354-3. Dostupné z: doi:10.4324/9780203843543

Příloha A Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Tento dokument představuje informovaný souhlas s účastí ve výzkumu, který je uskutečněn v rámci bakalářské práce „Young adult literatura ve výuce českého jazyka a literatury na středních školách“.

Jméno studenta: Dana Jiráňková
 Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
 Pracoviště: Katedra informačních studií a knihovnictví
 Filozofická fakulta, Masarykova univerzita Brno

Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem je young adult literatura zařazována do výuky na středních školách v České republice. Rozhovor potrvá přibližně 20 minut. Účast na výzkumu je zcela dobrovolná a můžete jej kdykoliv bez udání důvodu ukončit.

Veškeré získané informace budou zpracovány anonymně a budou sloužit pouze pro účely této bakalářské práce.

V.....

Dne.....

Podpis respondenta.....